إعرف الحق تعرف أهله

۲۶

سلسله پژوهش های اعتقادی

تحریم دو حکم حلال

آیت الله سید علی حسینی میلانی

بسم الله الرحمن الرحیم

سلسله پژوهش های اعتقادی

نویسنده:

علی الحسینی المیلانی

ناشر چاپی:

مرکز حقایق اسلامی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم دو حکم حلال المجلد ۲۶

مشخصات کتاب

سرشناسه: حسینی میلانی، علی، ۱۳۲۶ -

عنوان قراردادی: رساله فی‌المتعتین.فارسی

عنوان و نـام پدیـدآور: تحریم دو حکم حلال: بررسـی و نقـد حکم تحریم متعه حـج و ازدواج موقّت/ علی حسـینی‌میلانـی؛ .تهیه و ترجمه انتشارات مرکز الحقایق الاسلامی.

مشخصات نشر: قم: مرکز حقایق اسلامی، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۹۶ص.

فروست: سلسله پژوهش‌های اعتقادی؛ ۲۶.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۴۸-۳۵-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه: ص.[۹۱]-۹۵.

عنوان دیگر: بررسی و نقد حکم تحریم متعه حج و ازدواج موقّت.

موضوع: متعه

موضوع: زناشویی (اسلام)

موضوع: متعه -- احادیث

موضوع: حج -- احادیث

شناسه افزوده: مرکز الحقائق الاسلامیه

رده بندی کنگره: BP۱۸۹/۴/ح۵۶ر ۵۰۴۱ ۱۳۹۰

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۶

شماره کتابشناسی ملی: ۲۴۰۵۲۵۵

سرآغاز ... ص: ۹

...آخرین و کامل‌ترین دین الاهی با بعثت خاتم الانبیاء، حضرت محمّد مصطفی صلّی اللَّه علیه وآله به جهانیان عرضه شد و آئین و رسالت پیام رسانان الاهی با نبوّت آن حضرت پایان پذیرفت.

دین اسـلام در شـهر مکّه شـکوفا شـد و پس از بیست و سه سـال زحمـات طاقت فرسای رسول خـدا صـلّی اللَّه علیه وآله و جمعی از یاران باوفایش، تمامی جزیرهٔ العرب را فرا گرفت.

ادامه این راه الاهی در هجدهم ذی الحجّه، در غدیر خم و به صورت علنی، از جانب خدای منّان به نخستین رادمرد عالم اسـلام پس از پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه وآله یعنی امیر مؤمنان علی علیه السلام سپرده شد.

در این روز، با اعلان ولایت و جانشـینی حضـرت علی علیه السلام، نعمت الاهی تمام و دین اسلام تکمیل و سپس به عنوان تنها دینِ مورد

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۰

پسند حضرت حق اعلام گردید. این چنین شد که کفرورزان و مشرکان از نابودی دین اسلام مأیوس گشتند.

دیری نپایید که برخی اطرافیان پیامبر صلّی اللَّه علیه وآله،- با توطئه‌هایی از پیش مهیّا شده- مسیر هدایت و راهبری را پس از رحلت پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه وآله منحرف ساختند، دروازه مدینه علم را بستند و مسلمانان را در تحیّر و سردرگمی قرار دادند. آنان از همان آغازین روزهای حکومتشان، با منع کتابت احادیث نبوی، جعل احادیث، القای شبهات و تدلیس و تلبیس‌های شیطانی، حقایق اسلام را- که همچون آفتاب جهان‌تاب بود- پشت ابرهای سیاه شکّ و تردید قرار دادند.

بدیهی است که علی رغم همه توطئه‌ها، حقایق اسلام و سخنان دُرَرْبار پیامبر خدا صلّی اللَّه علیه وآله، توسّط امیر مؤمنان علی علیه السلام، اوصیای آن بزرگوار علیهم السلام و جمعی از اصحاب و یاران باوفا، در طول تاریخ جاری شده و در هر برهه‌ای از زمان، به نوعی جلوه نموده است. آنان با بیان حقایق، دودلی‌ها، شبهه‌ها و پندارهای واهی شیاطین و دشمنان اسلام را پاسخ داده و حقیقت را برای همگان آشکار ساخته‌اند.

در این راستا، نام سپیده باورانی همچون شیخ مفید، سیّد مرتضی، شیخ طوسی، خواجه نصیر، علّامه حلّی، قاضی نوراللَّه، میر حامد حسین، سیّد شرف‌الدین، امینی و ... همچون ستارگانی پرفروز می‌درخشد؛ چرا که اینان در مسیر دفاع از حقایق اسلامی و تبیین

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۱

واقعیّات مکتب اهل بیت علیهم السلام، با زبان و قلم، به بررسی و پاسخ گویی شبهات پرداخته‌اند...

و در دوران ما، یکی از دانشمندان و اندیشمندانی که با قلمی شیوا و بیانی رَسا به تبیین حقایق تابناک دین مبین اسلام و دفاع عالمانه از حریم امامت و ولایت امیر مؤمنان علی علیه السلام پرداخته است، پژوهشگر والامقام حضرت آیت اللَّه سیّد علی حسینی میلانی، می‌باشد.

مرکز حقایق اسلامی، افتخار دارد که احیای آثار پُربار و گران سنگ آن محقّق نستوه را در دستور کار خود قرار داده و با تحقیق، ترجمه و نشر آثار معظّمٌ له، آن‌ها را در اختیار دانش پژوهان، فرهیختگان و تشنگان حقایق اسلامی قرار دهد.

کتابی که در پیش رو دارید، ترجمه یکی از آثار معظّمٌ له است که اینک "فارسی زبانان "را با حقایق اسلامی آشنا می‌سازد.

امید است که این تلاش مورد خشنودی و پسند بقیّهٔ اللَّه الأعظم، حضرت ولیّ عصر، امام زمان عجل اللَّه تعالی فرجه الشریف قرار گیرد.

مرکز حقایق اسلامی

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۴

عمر بن خطاب:

در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله دو متعه حلال و معمول بوده و من آن دو متعه را ممنوع می‌کنم و انجام دهنده آن‌ها را مجازات می‌نمایم؛ متعه حج و متعه زنان. «۱»

---

(۱). ر. ك: ص ۴۳ از همین کتاب.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۵

الحمد للّٰه ربّ العالمین، والصّلاهٔ والسّلام علی سیّدنا ونبیّنا محمّد وآله

الطیّبین الطّاهرین، ولعنهٔ اللَّه علی أعدائهم أجمعین من الأوّلین والآخرین.

در برنامه‌های دین مبین اسلام، دو متعه داریم؛ یکی در حج تعبیر می‌شود و دیگری به ازدواج موقّت. علما و دانشمندان اسلام از دیرباز درباره این دو موضوع به طور جدّ از جوانب مختلف بحث کرده و همواره مدّ نظر ایشان بوده است. پیشینیان از علما و علمای

متأخر نیز در این باره کتاب‌های بسیاری نگاشته‌اند و هر یک از زاویه‌ای به این موضوع پرداخته‌اند.

برخی محدّثان در این باره حدیثی را از از پیامبر اکرم صلی اللّه علیه وآله روایت کرده‌اند که آن حضرت ازدواج موقّت با زنان را حرام کرده است.

از این رو در این نوشتار کوتاه به بررسی این موضوع و واکاوی آن می‌پردازیم. بیشتر این احادیث را بخاری و مسلم از امیر مؤمنان علی بن ابی طالب علیهما السلام نقل نموده‌اند.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۶

برای نمونه مسلم نیشابوری در صحیح خود این گونه نقل می کند:

وقتی امیرالمؤمنین علیه السلام می‌شنوند که ابن عباس به جواز متعه قائل است، به وی خطاب می‌کنند: همانا تو مردی فراموش‌کار هستی، پیامبر خدا صلی اللّه علیه وآله در جنگ خیبر ما را از ازدواج موقّت نهی کردند.

این احادیث، ساختگی و جعلی هستند و هر انسان منصفی که در سندها و دلالت‌های آن‌ها ژرف‌اندیشی کند و منصفانه قضاوت نماید، به این امر اذعان خواهد کرد.

کتابی که پیش رو دارید با محوریت دیدگاه‌های دانشمندان بزرگ و قابل اعتماد اهل سنّت به بحث و بررسی در سند این احادیث پرداخته است. هم‌چنین بخش‌های اصلی آن‌ها را مورد ارزیابی قرار داده و متن‌های آن‌ها را با یک‌دیگر مقایسه کرده تا حقیقت آن احادیث آشکار شود. این بررسی‌ها در دو بخش ساماندهی شده است:

بخش یکم: متعه حج

بخش دوم: ازدواج موقّت

از خداوند بزرگ خواستارم این بحث مورد استفاده عالمان و پژوهش‌گران واقع شود که توفیق از خداوند متعال است.

علی حسینی میلانی

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۷

پیش‌گفتار ... ص: ۱۷

بین مسلمانان هیچ گونه اختلافی نیست که در قرآن کریم آیاتی درباره متعه حج و ازدواج موقّت نازل شده است. خداوند درباره متعه حج می‌فرمایند:

...« فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَی الْحَجِّ فَمَا اسْتَیْسَرَ مِنَ الْهَدْیِ فَمَنْ لَمْ یَجِدْ فَصِیامُ ثَلاثَةِ أَیَّامٍ فِی الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذا رَجَعْتُمْ تِلْکَ عَشَرَةٌ کامِلَةٌ ذلِکَ لِمَنْ لَمْ یَکُنْ أَهْلُهُ حاضِرِی الْمَسْجِدِ الْحَرامِ »؛ «... ۱»

...پس هر کس از اعمال عمره به حجّ پرداخت، باید آن چه از قربانی میسّر است قربانی کند و آن کس که قربانی نیافت باید در هنگام حجّ، سه روز، روزه بدارد و چون برگشتید هفت روز دیگر روزه بداریـد، این ده روزِ تمام است. این حجّ تمتّع برای کسی است که اهل مسجد الحرام و شهر مکّه نباشد...

---

(۱). سوره بقره: آیه ۱۹۶.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۱۸

خداوند درباره متعه زنان و ازدواج موقّت نیز چنین می‌فرماید:

...« فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِیضَةً وَلا جُناحَ عَلَیْکُمْ فیما تَراضَیْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِیضَةِ »؛ «... ۱»

...و زنانی را که ازدواج موقّت می‌نمایید واجب است مَهرشان را بپردازید و گناهی بر شما نیست که پس از تعیین مَهر، با یکدیگر توافق کنید (که مدت عقد یا مَهر را کم یا زیاد نمایید...)

روشن است که مسلمانان نیز طبق این آیه‌ها عمل می‌کردند تا این که عمر بن خطاب، پس از گذشت مدتی از خلافتش چنین گفت:

در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله دو متعه حلال و معمول بوده و من آن‌ها را ممنوع می‌کنم و انجام دهنده آن‌ها را مجازات می‌نمایم.

بدین سان میان مسلمانان اختلاف به وجود آمد. پیروان عمر که سخنان او را از اصول برمی‌شمرند، برای توجیه این گفته او سرگردان شدند؛ چرا که وی به صراحت اعلام می‌کند نظر او بر خلاف دستور شارع است؛ خداوند فرموده ... اما من می گویم...

---

(۱). سوره نساء: آیه ۲۴.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۱

بخش‌یکم متعه حج ... ص: ۲۱

متعه حج چیست ...؟ ص: ۲۱

اشارهٔ

منظور از متعه حج این است که انسان در ماه‌های حج به قصد انجام حج تمتّع از میقات، لباس احرام بپوشد، سپس به خانه خدا بیاید و طواف کند و پس از سعی بین صفا و مروه، تقصیر نماید «۱» و از احرام درآید. آن گاه در همان سفر، دوباره از مکه لباس احرام بپوشد و مُحرِم شود؛ هر چند بهتر است که از مسجد الحرام مُحرِم شود. سپس به سوی عرفات و مشعر الحرام برود و اعمال حج را تا پایان به جای آورد.

با این اقدام، حج تمتّع و عمره آن را انجام داده است. واژه «متعه» به معنای بهره و لذّت بردن است. از آن جا که در این نوع حج، انجام امور ممنوع در حال احرام و لذّت بردن‌ها، در فاصله زمانی میان دو احرام مباح می‌شود، از آن به متعه حج یاد می‌شود.

---

(۱)

. تقصیر: گرفتن مقداری از موی سر یا ریش یا ناخن را می گویند.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۲

تحریم دو متعه و موضع‌گیری حضرت علی ... ص: ۲۲

علیه السلام

آن گاه که عمر بن خطاب دو حکم حلال خدا را تحریم کرد امیر مؤمنان علی علیه السلام؛ آن پاسدار شریعت پاک و حامی سنّت گرامی پیامبر در برابر آن موضع‌گیری کردند.

در این زمینه احمد بن حنبل و مسلم نیشابوری روایاتی را نقل کرده‌اند؛ بنابر نقل احمد، عبداللَّه بن شقیق گوید: عثمان از متعه منع می‌کرد و علی علیه السلام به انجام آن دستور می‌داد. عثمان به علی علیه السلام گفت: تو چنین و چنان هستی. «۱» علی علیه السلام

فرمود: تو نیک می‌دانی که ما در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله به همراه ایشان متعه می‌نمودیم.
عثمان پاسخ داد: بلی، اما هراسان بودیم. «۲» در روایت دیگر سعید بن مسیّب می گوید:
روزی علی علیه السلام و عثمان در منطقه‌ای به نام «عسفان» گرد

---

(۱). در این روایت، راویان، گفته‌های خلیفه سوم عثمان با حضرت علی علیه السلام را نیاورده‌اند؛ بلکه به صورت مبهم نقل کرده‌اند؛ همان گونه که پاسخ حضرت علی علیه السلام به گفته عثمان را نیز نقل نکرده‌اند. در برخی از روایات آمده است: «عثمان به علی علیه السلام سخنی گفت».
(۲). مسند احمد: ۱/ ۱۵۶، مسند علی بن ابی طالب، حدیث ۷۵۸.
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۳
آمدند. عثمان از ازدواج موقّت و متعه حج منع می کرد؛ علی علیه السلام به او فرمود: چرا از امری که رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله انجام داده مردم را منع می کنی؟!
عثمان گفت: بگذار به حال خودمان باشیم. «۱» در روایت دیگری مروان بن حکم می گوید: عثمان و علی علیه السلام را دیدم در حالی که عثمان از متعه حج؛ یعنی جمع میان عمره و حج، منع می کرد. هنگامی که علی علیه السلام او را دید با صدای بلند به عمره و حج تمتّع لبیک می گفت و می‌فرمود:
ما کنت لأدع سنّهٔ النبی صلّی اللَّه علیه وآله لقول أحد؛ «۲»
هیچ گاه سنّت پیامبر صلی اللَّه علیه وآله را به جهت سخن کسی رها نخواهم کرد.

---

(۱). صحیح بخاری: ۲/ ۵۶۹، کتاب حج، باب «التمتع والإقران والإفراد بالحج»، حدیث ۱۴۹۴، صحیح مسلم: ۳/ ۶۸، کتاب حج، باب «جواز التمتع»، حدیث ۱۲۲۳، مسند احمد: ۱/ ۲۲۰، مسند علی بن ابی طالب، حدیث ۱۱۵۰.
(۲). صحیح بخاری: ۲/ ۵۶۷، کتاب حج باب «التمتع والإقران والإفراد بالحج»، حدیث ۱۴۸۸، مسند احمد: ۱/ ۱۵۳، مسند علی بن ابی طالب، حدیث ۷۳۵.
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۴

تحریم دو متعه و موضع‌گیری بزرگان صحابه ... ص: ۲۴

اشارهٔ

بزرگان صحابه نیز دیدگاه حضرت علی علیه السلام را تأیید کرده‌اند که اینک به چند تن از آنان اشاره می‌نماییم:

ابن عباس ... ص: ۲۴

یکی از اصحابی که دیدگاه عمر را رد کرده، ابن عباس است.
احمد بن حنبل در مسند خود این گونه نقل می کند:
روزی ابن عباس گفت: پیامبر گرامی صلی اللَّه علیه وآله متعه حج را انجام دادند.
عروه بن زبیر گفت: ابوبکر و عمر متعه حج را منع کردند.

ابن عباس ضمن تحقیر او گفت: عروه کوچک چه می گوید؟

عروه گفت: می گویم: ابوبکر و عمر متعه حج را منع کردند.

ابن عباس پاسخ داد: من آنان را هلاک شده می‌بینم. من می گویم:

پیامبر صلی اللَّه علیه وآله این گونه گفته است، او می گوید: ابوبکر و عمر مردم را از این حکم باز داشتند! «۱»

---

(۱). مسند احمد: ۱/ ۵۵۴، مسند عبداللَّه بن عباس، حدیث ۳۱۱۱.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۵

سعد بن ابی وقّاص ... ص: ۲۵

سعد بن ابی وقّاص نیز نظر عمر را نپذیرفته است. ترمذی در سنن خود چنین می‌نگارد:

محمّد بن عبداللَّه بن حارث بن نوفل می گوید:

سعد بن ابی وقّاص و ضحّاك بن قیس درباره متعه حج سخن می گفتند، ضحّاك بن قیس گفت: هیچ شخصی جز آن که به شرع و حدود خداوند جاهل است این کار (متعه حج) را انجام نمی‌دهد.

سعد گفت: چه بد گفتی ای برادرزاده؟

ضحّاك گفت: عمر بن خطّاب از این عمل منع کرده است.

سعد پاسخ داد: پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله این عمل را انجام داده است و ما به پیروی از ایشان انجام داده‌ایم.

ترمذی پس از نقل این روایت می گوید: سند این حدیث، صحیح است. «۱»

ابوموسی اشعری ... ص: ۲۵

صحابی دیگری که از دیدگاه عمر سرباز زده، ابوموسی اشعری است. احمد بن حنبل در مسند خویش می گوید:

---

(۱). سنن ترمذی: ۲/ ۲۲۴، کتاب حج، باب «احکام تمتع»، حدیث ۸۲۴.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۶

ابوموسی همواره به جواز متعه حج فتوا می‌داد. روزی مردی به او گفت: در پاره‌ای از فتواها تجدید نظر کن؛ زیرا تو نمی‌دانی که امیرالمؤمنین عمر درباره مناسک حج فتوایی تازه داده است!

بعد از آن ابوموسی، با عمر ملاقات کرد و از او درباره این مسئله پرسید.

عمر پاسخ داد: می‌دانم که پیامبر صلی اللَّه علیه وآله آن را انجام داده و صحابه نیز به پیروی از او انجام داده‌اند، اما من دوست نداشتم که مسلمانان (از متعه حج خارج شوند و) زیر همین درختان اراک «۱» با زنان هم‌بستر شوند، سپس با سرها و موهای خیس به حج بیایند. «۲»

جابر بن عبداللَّه انصاری ... ص: ۲۶

جابر بن عبداللَّه انصاری نیز از صحابی مخالف دیدگاه عمر درباره متعه حج است. مسلم در صحیح خود و دیگران چنین نقل

می کنند:

ابی نضره می گوید: ابن عباس همواره به جواز متعه حج حکم می کرد. امّا ابن زبیر از این کار باز می‌داشت. این مسئله را نزد جابر بن

(۱). اراك، درختی است كه در مناطق بیابانی می‌روید. این درخت كه در گذشته، اعراب ازشاخه‌های آن مسواك درست می کردند، تقریباً شبیه درخت انار و در سراسر سال سرسبز است.

(۲). مسند احمد: ۱/ ۸۱، مسند عمر بن خطاب، حدیث ۳۵۳.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۷

عبداللَّه انصاری بازگو کردم.

جابر پاسخ داد: احادیث به دست من در بین مردم دایر و شایع شده است. ما به پیروی از پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله متعه حج را انجام می‌دادیم؛ ولی هنگامی که عمر به خلافت رسید گفت: خداوند هر چه را که می‌خواست، برای پیامبرش حلال می‌نمود، قرآن نیز در جایگاه خود نازل شده است؛ اما اکنون حج را از عمره (متعه حج) جدا کنید و ازدواج موقّت با زنان را نیز کنار بگذارید؛ زیرا من هر مردی را که بدانم با زنی ازدواج موقّت کرده، سنگسار خواهم کرد. «۱»

عبداللَّه بن عمر ... ص: ۲۷

عبداللَّه پسر عمر بن خطّاب نیز با حکم پدرش مخالفت کرده است. ترمذی می گوید: از عبداللَّه بن عمر در مورد متعه حج سؤال شد.

عبداللَّه در پاسخ گفت: متعه حج حلال است.

پرسش گر گفت: پدرت آن را منع کرده بود؟

عبداللَّه گفت: اگر پدرم منع کرده باشد و رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله جایز دانسته، آیا فرمان پدرم قابل پیروی است یا فرمان

(۱). صحیح مسلم: ۳/ ۵۶، کتاب حج، باب «المتعه بالحج والعمره»، حدیث: ۱۲۱۷ و پس از آن.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۸

پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله؟

آن مرد گفت: البته فرمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله.

عبداللَّه بن عمر گفت: پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله خود این عمل را انجام داده بود. «۱»

عمران بن حصین ... ص: ۲۸

بنابر نقل ابن عبدالبرّ در کتاب الاستیعاب و ابن حجر عسقلانی در کتاب الإصابه، عمران بن حصین از بزرگان صحابه و فقها بوده است. «۲» وی حتی در واپسین روزهای بیماری خود که به مرگش انجامید به شدت از دیدگاه عمر انتقاد می‌نمود. مسلم روایتی را این گونه نقل می کند:

مطرف می گوید: عمران بن حصین در دوران بیماریش که به مرگ وی انجامید، مرا خواست و گفت: من سخنی چند به تو

می گویم چه بسا که خداوند آن‌ها را برایت سودمند قرار دهد. اگر من زنده ماندم این سخنان را

---

(۱). سنن ترمذی: ۲/ ۲۲۴، کتاب حج، باب «ما جاء فی التمتع»، حدیث ۸۲۵.

(۲). الاستیعاب: ۳/ ۲۸۴، الاصابه: ۴/ ۵۸۴. گفتنی است که ابن قیم در کتاب زاد المعاد فی هدی خیر العباد می گوید:

عمران بن حصین از عثمان والاتر است. برخی می گویند: عمران فرشتگان را می‌دید و به وی سلام می‌نمودند؛ همان گونه که خود نیز به این امر اشاره می کند و می گوید: «همانا بر من درود فرستاده شد». وی در سال ۵۲ هجری در بصره درگذشت.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۲۹

پیش کسی بازگو مکن! «۱» ولی اگر از دنیا رفتم، به دلخواه خود عمل کن.

آن گاه گفت: فرشتگان به من سلام و درود فرستادند و بدان که پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله میان حج و متعه آن را جمع کرد و در این باره آیه‌ای در کتاب خدا نازل نشد و رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله نیز از این کار نهی نفرمود؛ ولی مردی آمد و حکمی از خودساخته را صادر کرد. «۲» نووی در شرح روایاتی که حاکی از انکار عمران بن حصین در این موضوع است، می‌نویسد:

تمامی این روایات بر این امر اتفاق نظر دارند که منظور عمران این بوده که متعه در حج و نیز حج قِران «۳» هر دو جایز هستند. هم‌چنین این روایت به روشنی بیان‌گر اعتراض عمران به فتوای عمر درباره متعه حج است. «۴»

---

(۱). ملاحظه کنید تقیه تا کجا رسیده بود؟

(۲). صحیح مسلم: ۳/ ۷۰، کتاب حج، باب «جواز تمتع»، ذیل حدیث ۱۲۳۶، و در همین باب از صحیح بخاری: ۲/ ۵۶۹؛ کتاب حج، باب «تمتع»، حدیث ۱۴۹۶، سنن ابن ماجه: ۴/ ۴۵۴، کتاب مناسک، باب «التمتع بالعمرة إلی الحج»، حدیث ۲۹۷۸، مسند احمد: ۵/ ۱۵۹، ۵/ ۶۰۰، حدیث عمران بن حصین، حدیث ۱۹۳۹۴.

(۳). حج قِران یکی از انواع حج است؛ کسانی که محل زندگی آن‌ها تا مسجد الحرام بیشتراز ۱۶ فرسخ نباشد، این حج را انجام می‌دهند.

(۴). المنهاج، شرح صحیح مسلم: ۸/ ۱۶۸.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۳۰

دفاع ابن تیمیه و اعتراف او به اشتباه ... ص: ۳۰

ابن تیمیه، شیخ الاسلام اهل سنّت نیز در این باره اظهار نظر کرده است. وی در دفاع از دیدگاه عمر زبان به توجیه می گشاید و می گوید:

«عمر می‌خواست به عمل بهتر، دستور دهد».

آن گاه ابن تیمیه سخنان پسر عمر را به عنوان شاهد ادّعای خود می‌آورد و می گوید: عبداللَّه پسر عمر متعه را جایز می‌دانست. به او گفتند: پدرت متعه را منع کرده بود.

ابن عمر پاسخ داد: منظور پدرم با آن چه شما می گویید، تفاوت دارد.

خلاصه سخن ابن تیمیّه همان است که سرانجام می گوید: این نهی، اختیاری بود، نه تحریمی. عمر نگفته که من این دو متعه را حرام می‌کنم. «۱» به نظر ما این توجیه ابن تیمیه که «منظور عمر دستور دادن به حکم بهتر بوده»، پذیرفته نیست و باطل است.

از سوی دیگر ابن تیمیه سخنانی را به پسر عمر نسبت داده که بر خلاف مطالبی است که در کتاب‌های اهل سنّت از پسر عمر نقل

گردیده

(۱). منهاج السنه: ۴/ ۱۸۲ و ۱۸۳.

است. ابن کثیر می گوید: عبداللّه با پدرش مخالفت می کرد تا آن که به او گفتند: همانا که پدرت از (متعه) منع می کرد! وی پاسخ داد: می‌ترسم که خداوند از آسمان بر شما سنگ نازل کند! رسول خدا صلی اللّه علیه وآله این عمل را انجام داده است، آیا از سنّت پیامبر خدا صلی اللّه علیه وآله باید پیروی کرد یا از سنّت عمر بن خطاب؟! «۱» نکته مهم در سخن ابن تیمیه همان انکار گفتار عمر است که می گوید: «و من آن دو متعه را حرام می کنم». «۲» البته ما در ادامه گروهی را نام خواهیم برد که این سخن را نقل کرده‌اند!

با این حال، گویا ابن تیمیه می‌داند که زحمت‌ها و تلاش‌های او برای توجیه اقدام عمر و دفاع از او، ره به جایی نخواهد برد. از این رو از روی ناچاری می گوید:

اهل تسنّن اتفاق نظر دارند که فقط رسول خدا صلی اللّه علیه وآله هستند که همه اعمال ایشان برای ما حجّت است و باید به آن‌ها عمل کرد.

از نگاه اهل سنّت هر انسانی به جز رسول خدا صلی اللّه علیه وآله اشتباه

(۱). تاریخ ابن کثیر: ۵/ ۱۵۹.

(۲). منهاج السنه: ۴/ ۱۸۲ و ۱۸۳.

می کند، و عمر نیز، از این قاعده مستثنا نیست. «۱» البته این کار عمر «اشتباه» نیست؛ بلکه کاری «نوپیدا» است؛ همان گونه که در حدیث پیشین گذشت که ابوموسی اشعری می گوید: پیامبر خدا صلی اللّه علیه وآله فرمود:

أنا فرطکم علی الحوض، ولیرفعنّ رجال منکم ثمّ لیختلجنّ دونی. فأقول: یا ربّ! أصحابی!

فیقال: إنّک لا تدری ما أحدثوا بعدک! «۲»

من جلوتر از شما کنار حوض (کوثر) خواهم ایستاد. پس مردانی از شما بیرون رانده و از من جدا خواهند شد. من می گویم: پروردگارا! اینان یاران من هستند!

گفته می‌شود: تو نمی‌دانی که اینان پس از تو چه بدعت‌هایی را روا داشتند؟!

و در این جا می‌توان گفت که قصد اصلی از تحریم متعه حج احیای سنّت جاهلی است؛ زیرا در دوران جاهلیت، انجام متعه حج در

(۱). همان.

(۲). حافظان حدیث، این حدیث را در باب «الحوض» آورده‌اند؛ از جمله بخاری در صحیح: ۵/ ۲۴۰۵، کتاب «الرقاق» «باب فی الحوض» حدیث ۶۲۰۵ آورده است.

ماه‌های حج از شدیدترین گناهان روی زمین به شمار می‌رفت. «۱» بیهقی در السنن الکبری می‌نویسد:

ابن عباس می گوید: به خدا سوگند، رسول خدا صلی اللّه علیه وآله عایشه را در ماه ذی الحجه به همراه خود به عمره نبرد، مگر

برای این که عملًا سنّت جاهلیّت را ابطال نماید. «۲» از این رو در حدیث صحیحی نقل شده که پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه وآله فرمود: لو استقبلت من أمری ما استدبرت ما أهدیت، ولولا أنّ معی الهدی لأحللت.

یعنی برای خروج از احرام عمره تمتّع، قربانی لازم نیست. پس این حدیث دلالت دارد بر این که بعد از اتمام اعمال عمره تمتع باید از احرام خارج شد.

در این هنگام سراقه پسر مالك بن جعشم گفت: ای پیامبر خدا!

---

(۱). صحیح بخاری: ۲/ ۵۶۷؛ کتاب نکاح، باب «التمتع والإقران والإفراد بالحج»، حدیث ۱۴۸۹، صحیح مسلم: ۳/ ۸۱- ۸۲، کتاب حج، باب «جواز العمره فی أشهر الحج»، حدیث ۱۲۴۰ و...

(۲). السنن الکبری: ۴/ ۵۶۳، کتاب حج، باب «العمرهٔ فی أشهر الحج»، حدیث ۸۷۳۲.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۳۴

این مسئله ویژه ماست، یا برای همیشه این حکم جاری است؟

پیامبر پاسخ داد: نه، این برای همیشه خواهد بود.

همه صحاح نویسان این حدیث را نقل کرده‌اند. بخاری در صحیح خود بخشی را به آن اختصاص داده است.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۳۷

بخش‌دوم ازدواج موقّت ... ص: ۳۷

ازدواج موقّت چیست ...؟ ص: ۳۷

مقصود از ازدواج موقّت آن است که زنِ آزاد و عاقل، خود را با مهریه و مدّتی معیّن به عقد مردی مسلمان درآورد و مرد نیز این عقد را بپذیرد.

این همان ازدواج متعه یا ازدواج موقّت است. رعایت همه شروط ازدواج دائم در این نوع ازدواج نیز شرط است؛ از جمله دارا بودن همه شرایط صحّت عقد، نبود مانع نسبی یا سببی (از محارم نباشد و)....

در این نوع ازدواج، وکالت دادن به عاقد نیز همانند ازدواج دائم، جایز است. فرزندی که از آنان متولد می‌شود، فرزندی شرعی و به پدر متعلّق است و تمامی شروط و پیامدهای ازدواج دائم از جمله محرمیّت، نگه داشتن عدّه و امور دیگر بر آن مترتّب است.

تفاوت این نوع ازدواج با نوع دائم، در این است که جدایی در این ازدواج به واسطه طلاق نیست؛ بلکه با پایان یافتن مدّتی است که در

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۳۸

عقد ذکر شده و یا با بخشش آن مدت از سوی مرد نیز جدایی صورت پذیر است.

عدّه این نوع ازدواج در صورتی که زن یائسه نباشد، دو حیض است. این در صورتی است که آن زن، خون حیض ببیند، وگرنه مدّت عدّه او چهل و پنج روز خواهد بود.

از دیگر شرایط این ازدواج این است که زن و مرد از یک‌دیگر ارث نمی‌برند و هیچ نفقه‌ای نیز بر مرد واجب نمی‌گردد.

البتّه این که ازدواج موقّت احکامی خاصّ دارد که در ازدواج دائم وجود ندارد به معنای آن نیست که دو ازدواج در شریعت داشته باشیم و این که ازدواج موقّت در مقابل ازدواج دائم- مثل ازدواج ذات یمین- قرار گیرد؛ بلکه تفاوت در چند کلمه شرعی معدود

است.

ادله ازدواج موقّت ... ص: ۳۸

اشارهٔ

قرآن، سنتِ پیامبر و اتّفاق نظر شیعه و سنّی بر صحّت و مشروعیّت این ازدواج و ثبوت آن در اسلام دلالت دارند. اینک به بیان ادلّه این نوع ازدواج می‌پردازیم.

ازدواج موقّت و دلیل قرآنی ... ص: ۳۸

خداوند متعال می‌فرماید:

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۳۹

«فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ»؛ «۱»

پس هر گاه از آن زنان بهره‌مند شدید...

در روایتی آمده: جمعی از صحابه و تابعین که در قرائت قرآن و فهم و درک احکام آن، مرجع دیگران بودند، تصریح کرده‌اند که این آیه درباره ازدواج موقّت نازل شده است. گفته می‌شود که آنان این آیه را این گونه تلاوت می‌کردند:

فما استمتعتم به منهن إلی أجل؛

پس هر گاه تا وقتی معیّن از آن زنان بهره جستید.

آنان این آیه را در مصحف‌های خود به همین شکل می‌نگاشتند.

پس در این صورت آیه به جواز ازدواج موقّت تصریح دارد. از کسانی که این آیه را در صحّت ازدواج موقّت برشمرده‌اند می‌توان عبداللَّه بن عباس، أبی بن کعب، عبداللَّه بن مسعود، جابر بن عبداللَّه، ابوسعید خدری، سعید بن جبیر، مجاهد، سدّی و قتاده را نام برد. «۲» فراتر این که حدیث نگاران از ابن عباس این گونه نقل می‌کنند که او

---

(۱). سوره نساء: آیه ۲۴.

(۲). برای آگاهی بیشتر در این زمینه ر. ک: تفسیرهای طبری، قرطبی، ابن کثیر، زمخشری و الدر المنثور سیوطی در ذیل این آیه. هم‌چنین ر. ک: احکام القرآن، جصّاص: ۲/ ۲۰۸، السنن الکبری، بیهقی: ۷/ ۳۳۵، المنهاج، نووی: ۹/ ۱۵۳، المغنی، ابن قدامه: ۷/ ۵۷۱.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۰

سه مرتبه گفت: «به خدا سوگند، خداوند این آیه را این گونه نازل کرد».

از طرف دیگر، نقل شده که ابن عباس و أبی بن کعب تصریح کرده‌اند که این آیه نسخ نشده است.

بالاتر این که قرطبی تصریح می‌کند که دلالت این آیه بر ازدواج موقّت، دیدگاه همگان است. وی می‌گوید: «همگان گفته‌اند که مقصود (از این آیه) ازدواج موقّت است که در صدر اسلام رایج بوده است». «۱»

ازدواج موقّت از دیدگاه سنّت ... ص: ۴۰

احادیث فراوانی از سنّت پیامبر در این باره نقل شده است که ما در این جا به حدیثی که بخاری، مسلم، احمد بن حنبل و دیگران، از عبداللّه بن مسعود نقل کرده‌اند بسنده می‌کنیم. ابن مسعود می‌گوید:

همراه رسول خدا صلی اللّه علیه وآله در جنگی شرکت داشتیم. در این جنگ زنانمان همراه ما نبودند. از این رو عرض کردیم: (ای رسول خدا!) آیا اجازه می‌دهید خود را اخته کنیم؟

پیامبر صلی اللّه علیه وآله ما را از این کار بازداشت، آن گاه به ما اجازه داد تا با مهریه قرار دادن لباسی، زنی را به ازدواج موقّت خود برگزینیم.

سپس عبداللّه بن مسعود این آیه را تلاوت کرد:

---

(۱). تفسیر قرطبی: ۵/ ۱۳۰: در این منبع چنین آمده است: «وقال الجمهور: المراد نکاح المتعهٔ الّذی کان فی صدر الإسلام».

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۱

«یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا لاتُحَرِّمُوا طَیِّباتِ ما أَحَلَّ اللَّهُ لَکُمْ وَلا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لایُحِبُّ الْمُعْتَدینَ»؛ «۱»

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، چیزهایِ پاکیزه‌ای را که خدا برای استفاده شما حلال کرده، حرام مشمارید و از حدّ مگذرید؛ زیرا خداوند متجاوزان را دوست نمی‌دارد. «۲» البته منظورِ ابن مسعود از قرائت این آیه پس از ذکر حدیث، پنهان نیست؛ زیرا او از منتقدین آن شخصی است که ازدواج موقّت را حرام کرد.

ازدواج موقّت و اجماع ... ص: ۴۱

در این که متعه، یک نوع ازدواج است، هیچ اختلافی بین مسلمانان وجود ندارد. قرطبی با ذکر پاره‌ای از احکام آن به این دلیل تصریح کرده و می‌گوید:

علمای گذشته در این که متعه ازدواجی موقّت است و در آن ارث و میراثی نیست و نیز جدایی در آن با پایان مدّت عقد صورت می‌پذیرد؛

---

(۱). سوره مائده: آیه ۸۷.

(۲). صحیح بخاری: ۵/ ۱۹۵۳؛ کتاب نکاح، باب «ما یکره من التبتل والخصاء»، حدیث ۴۷۸۷ و ۴/ ۱۶۸۷، کتاب «التفسیر»، تفسیر سوره مائده، حدیث ۴۳۳۹، صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۳، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، حدیث ۱۴۰۴، مسند احمد: ۱/ ۶۹۲، مسند عبداللّه بن مسعود، حدیث ۳۹۷۶.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۲

نه با طلاق، اختلاف نداشتند.

آن گاه قرطبی کیفیّت این عقد و احکام آن را از ابن عطیّه نقل می‌کند. «۱» طبری نیز از سدّی این گونه نقل می‌کند: «در این متعه مرد، زن را به مهری معیّن و تا زمانی از پیش تعیین شده، به عقد خود درمی‌آورد ». «... ۲» همچنین در کتاب التمهید به نقل از ابن عبدالبرّ این گونه آمده است:

علما اتّفاق نظر دارند که متعه، ازدواجی است که نه به شهود نیاز دارد و نه به اذن ولیّ زن. همچنین همه حکم می‌دهند که این ازدواج موقّت بوده و ارثی در آن ردّ و بدل نمی‌شود. جدایی در آن نیز با پایان یافتن مدّت عقد صورت می‌پذیرد؛ نه با طلاق. «۳»

عمر و حرام کردن ازدواج موقّت ... ص: ۴۲

ازدواج موقّت با زنان (همانند متعه حج) تا زمان وفات پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله و هم‌چنین زمان خلافت ابوبکر و اندکی از دوران حکومت عمر بن خطّاب حلال و امری رایج بود تا این که

---

(۱). تفسیر قرطبی: ۵/ ۱۳۲.

(۲). تفسیر طبری: ۵/ ۱۸.

(۳). التمهید: ۱۱/ ۱۰۲.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۳

عمر گفت:

دو متعه در زمان رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله حلال و معمول بوده و من آن دو متعه را ممنوع می‌کنم و مرتکب آن دو را مجازات می‌نمایم؛ متعه حج و متعه زنان.

این سخن عمر در کتاب‌ها و منابع حدیثی، فقهی، تفسیری و کلامی آمده که می‌توان به کتاب‌های ذیل اشاره کرد:

تفسیر رازی، شرح معانی الآثار، السنن الکبری بیهقی، بدایه المجتهد، المحلّی، احکام القرآن تألیف جصّاص، شرح التجرید تألیف قوشجی أشعری، تفسیر قرطبی، المغنی، زاد المعاد فی هدی خیر العباد، الدر المنثور، کنز العمال و وفیات الأعیان. «۱»

برخی از مورخان و حدیث نگاران مانند سرخسی به صحیح بودن این حدیث تصریح کرده‌اند. برخی دیگر همانند ابن قیم الجوزیه بر معتبر بودن این حدیث گواهی می‌دهند.

راغب اصفهانی در کتاب المحاضرات می‌نویسد:

---

(۱). تفسیر رازی: ۲/ ۱۶۷، شرح معانی الآثار: ۳۷۴، السنن الکبری، بیهقی: ۷/ ۲۰۶، بدایه المجتهد: ۱/ ۳۴۶، المحلّی: ۷/ ۱۰۷، احکام القرآن تألیف جصّاص: ۱/ ۲۷۹، شرح التجرید تألیف قوشجی أشعری (در بخش مطاعن عمر)، تفسیر قرطبی: ۲/ ۳۷۰، المغنی: ۷/ ۵۲۷، زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۲۰۵، الدر المنثور: ۲/ ۱۴۱، کنز العمال: ۸/ ۲۹۳، وفیات الأعیان: ۵/ ۱۹۷.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۴

یحیی بن اکثم به شیخی در بصره گفت: در جواز متعه به چه کسی اقتدا می‌کنی؟

پاسخ داد: به عمر اقتدا کردم.

پرسید: چگونه به او اقتدا کردی در حالی که او از شدیدترین مخالفان متعه بود؟!

پاسخ داد: زیرا در خبر صحیحی آمده است که او بر فراز منبر رفت و گفت: خداوند و پیامبر او، دو متعه را بر شما حلال کردند و من آن دو متعه را بر شما حرام می‌کنم و مرتکب آن را مجازات می‌کنم.

من شهادت و گواهی او را به جواز این عمل پذیرفتم، ولی فتوایش را نپذیرفتم.

در پاره‌ای از روایات آمده که عمر از دو متعه و گفتن «حیّ علی خیر العمل» (در اذان و اقامه) نهی کرد. «۱» در روایتی عطا نقل می‌کند که جابر بن عبداللَّه انصاری می‌گوید:

در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله، ابوبکر و عمر ازدواج موقّت نمودیم، تا آن که در اواخر خلافت عمر، «عمرو بن حریث» زنی را (که جابر نامش را آورده، ولی من فراموش کردم) به عقد موقّت خود درآورد، آن زن باردار شد، زمانی که عمر آگاه شد، آن زن را احضار کرد

(۱). شرح التجرید، قوشچی، باب مطاعن عمر، ص ۴۸۴.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۵

و از درستی این خبر پرسید.

زن پاسخ داد: آری.

عمر گفت: شاهد شما کیست؟

عطا می گوید: این زن، مادر یا ولیّ خود را به عنوان شاهد معرفی کرد.

عمر به وی گفت: فرد دیگری داری که شهادت بدهد؟!

پس از این ماجرا بود که عمر ازدواج موقّت را ممنوع کرد. «۱» روایات مشابه دیگری نیز وجود دارد که در برخی از آن‌ها عمر مخاطب خود را به سنگسار تهدید کرده است. «۲» در روایتی دیگر این گونه آمده است:

مردی از شام به مدینه آمد و زنی را به عقد موقّت خویش درآورد و مدتی نامعلوم با او بود، تا آن که عقد تمام شد.

(۱). صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۴، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، ذیل حدیث ۱۴۰۵، مسند احمد: ۴/ ۲۳۷، مسند جابر بن عبداللَّه، حدیث ۱۳۸۵۶، السنن الکبری، بیهقی: ۳۸۸/ ۷، کتاب الصداق، باب «ما یجوز أن یکون مهراً»، حدیث ۱۴۳۶۸، این داستان در کتاب المصنف عبدالرزاق: ۷/ ۴۹۷، باب «المتعه»، حدیث ۱۴۰۲۱ نیز آمده است.

(۲). هم‌چنین از عمر نقل می‌شود که گفت: «هیچ مردی را پیش من نمی‌آورند که ازدواج موقّت انجام داده باشد، مگر آن که او را سنگسار خواهم کرد، حتی اگر مرده باشد قبرش را سنگسار خواهم کرد!»، المبسوط، سرخسی: ۵/ ۱۵۳.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۶

وقتی عمر از این موضوع آگاه شد، آن مرد را به نزد خویش خواند و از او پرسید: چه چیزی باعث شد تا آن زن را به ازدواج موقّت خود درآوری؟

آن مرد در پاسخ گفت: این کار را در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله انجام دادیم و ایشان تا زمان مرگ، ما را از این کار منع ننمود. سپس در زمان ابوبکر نیز همین وضعیت وجود داشت، او نیز ما را از این کار نهی نکرد تا این که او نیز مرد و شما به روی کار آمدی. از تو نیز خبری برای نهی از ازدواج موقّت به ما نرسیده است.

عمر گفت: سوگند به آن که جانم در دست اوست، اگر پیش‌تر ازدواج موقّت را ممنوع کرده بودم، تو را سنگسار می‌نمودم. «۱»

همان گونه که روشن شد همه روایات منع از ازدواج موقّت را به عمر منسوب می‌کنند و چنین تعبیرهایی دارند:

«هنگامی که عمر به خلافت رسید از آن دو (متعه) نهی کرد».

«عمر آن را ممنوع کرد».

«مردی حکمی از خودساخته را صادر کرد».

و تعبیرهای دیگری که در منابع آمده است.

پس اگر منعی از جانب رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله صورت گرفته

(۱). کنز العمال: ۱۶/ ۲۱۸، کتاب النکاح، باب المتعه، حدیث ۸۴۵۷۱۸.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۷

بود، هیچ کس منع و آثار و پیامدهای منفی آن را به عمر نسبت نمی‌داد.

در روایتی آمده است که امیر مؤمنان علی علیه السلام فرمود:

لولا أنّ عمر نهی عن المتعهٔ ما زنی إلّاشقی؛ «۱»

اگر عمر ازدواج موقّت را ممنوع نمی‌کرد، جز فرد نگون بخت کسی مرتکب زنا نمی‌شد.

هم‌چنین در این باره از ابن عباس چنین نقل شده است:

«متعه چیزی جز رحمت خداونـد نسـبت به بندگانش نبود. اگر عمر از آن نهی نمی‌کرد، جز انسان نگون بخت، کسـی زنا نمی‌کرد». «۲» از این رو نخستین کسی که ازدواج موقّت را حرام کرد، عمر بن خطّاب است. «۳» فراتر این که خود عمر می‌گوید:

این دو متعه (متعه حج و ازدواج موقّت) در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله رایج بوده و من آن‌ها را ممنوع اعلام می‌کنم.

او از منع رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله سخنی به میان نمی‌آورد و نهی

---

(۱). المصنف عبدالرزاق: ۷/ ۵۰۰، باب المتعه، حدیث ۱۴۰۲، تفسیر طبری: ۵/ ۱۹، الدر المنثور: ۲/ ۲۵۱، تفسیر رازی: ۱۰/ ۵۲.

(۲). تفسیر قرطبی: ۵/ ۱۳۰، برخی در این روایات به جای واژه «شقی؛ نگون بخت» از واژه «شفی» به معنای «ناچیز» استفاده کرده‌اند.

ر. ك: النهایه: ۲/ ۴۳۷، تاج العروس: ۱۹/ ۵۷۸ و دیگر فرهنگ نامه‌های عربی.

(۳). تاریخ الخلفاء: ۱۳۷.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۸

را به خودش نسبت می‌دهد.

عمر حتی برای تخلف کننـدگان از حکم خود، مجازات تعیین می‌نمایـد، تـا آن گاه که آن مرد شامی پاسـخ داد: تا این لحظه از تو فرمانی جدید برای ممنوع بودن این عمل به ما نرسیده است.

عمر سخن او را تکذیب نکرد؛ بلکه با عبارات خود اعتراف کرد که تا آن لحظه هرگز متعه کردن، حرام نبوده است.

البته در روایتی آمـده بود: «ثمّ معك فلم تُحدث لنا فیه نهیاً » ... و به کار بردن فعل «تُحدث» (آوردن حکمی نو و بی‌سابقه) اشاره به نو پیدا و بدعت بودن اقدام عمر دارد.

تحریم ازدواج موقّت و موضع گیری حضرت علی علیه السلام‌و بزرگان صحابه ... ص: ۴۸

هر چنـد برخی هماننـد عبـداللَّه بن زبیر در ممنـوعیت ازدواج مـوقّت از عمر پیروی کردنـد، امـا بزرگـان صـحابه به پیروی از قرآن و سنّت، به حلال بودن آن قائل بودنـد. از پیشـگامان بزرگـان صـحابه مولاـی مـا امیر مؤمنان حضـرت علی و اهل بیت علیهم السلام هستند.

در این زمینه ابن حزم می‌گوید:

گروهی از پیشـینیان بر حلال بودن ازدواج موقّت بعـد از وفات رسول خـدا صـلی اللَّه علیه وآله هم‌چنان ثابت قـدم ماندنـد. از جمله برخی

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۴۹

صحابه مانند اسـماء دختر ابوبکر، جابر بن عبداللَّه انصاری، ابن مسـعود، ابن عباس، معاویهٔ بن ابی سـفیان، عمرو بن حریث، ابوسـعید خدری، سلمه و معبد فرزندان امیهٔ بن خلف.

جـابر بن عبـداللَّه انصاری حلال بودن ازدواج موقّت را تا پایان عمرِ مبارکِ رسول خـدا صـلی اللَّه علیه وآله، زمان ابوبکر و هم‌چنین

اواخر دوران خلافت عمر، به نقل از تمامی صحابه پیامبر صلی اللَّه علیه وآله روایت کرده است ... از تابعین نیز طاووس، عطا، سعید بن جبیر و دیگر فقهای مکه مکرمه بر حلال بودن ازدواج موقّت ثابت قدم مانده‌اند «... ۱» البتّه ابن حزم، نامی از عمران بن حصین و برخی دیگر از صحابه به میان نمی‌آورد. قرطبی نیز این نام‌ها را آورده و به نقل از ابن عبدالبرّ می‌افزاید:

پیروان ابن عباس از اهل مکه و یمن، همگی به پیروی از ابن عباس، به حلال بودن ازدواج موقّت حکم داده‌اند. «۲» عبدالملک بن عبدالعزیز مشهور به ابن جریج مکّی درگذشته سال ۱۴۹ هجری از نام‌آورترین فقهای مکه مکرمه به حلال بودن ازدواج موقّت حکم کرده است؛ وی از بزرگان فقها و تابعان نامدار و از

---

(۱). المحلّی: ۹/ ۱۲۹.

(۲). تفسیر قرطبی: ۳/ ۱۳۳

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۰

محدّثان ثقه و مورد اعتماد و نیز از راویان صحیح بخاری و صحیح مسلم است. نقل شده که وی نزدیک به ۹۰ زن را با عقد موقّت به ازدواج خود درآورده بود.

ابن خلّکان می گوید: مأمون در دوران خلافت خود دستور داد تا در بین مردم به حلال بودن ازدواج موقّت ندا دهند.

محمّد بن منصور و ابوالعیناء (از فقهای دربار وی) بر او وارد شدند تا شاید نظرش را برگردانند.

مأمون در حالی که با عصبانیت مشغول مسواک زدن بود، کلام عمر را بر زبان می‌آورد و می گفت: «دو متعه در زمان رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله و ابوبکر رایج بودند و من آن دو را ممنوع می کنم!» تو کیستی ای چپ چشم؟! تا از آن چه رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله و ابوبکر انجام داده‌اند، نهی کنی؟

محمّد بن منصور خواست با مأمون سخن بگوید، اما ابوالعیناء به آرامی به او گفت: می‌خواهی به کسی که به صراحت درباره عمر چنین می گوید، چه بگویی؟!

در این هنگام یحیی بن اکثم وارد شد و با مأمون خلوت کرد و او را از فتنه ترساند تا او را از این نظر بازگرداند. «۱»

---

(۱). وفیات الاعیان: ۶/ ۱۴۹- ۱۵۰، شرح حال یحیی بن اکثم.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۱

دفاع از عمر و توجیه گفتار او ... ص: ۵۱

اینک بر آنیم به سخنان افرادی بپردازیم که برای دفاع از عمر و توجیه این اقدام وی- همانند همه موارد این چنینی- خود را بیهوده به زحمت می‌اندازند؛ چرا که این حکم از نگاه قرآن و سنّت پیامبر صلی اللَّه علیه وآله امری ثابت، مسلّم و از ضروریات دین به شمار می‌رود. حال آن که خلیفه آشکارا حکم خداوند را نادیده می گیرد و با آن مخالفت می کند.

سه دیدگاه متفاوت ... ص: ۵۱

کسانی که به توجیه حکم عمر پرداخته‌اند، به چند دسته تقسیم می‌شوند. در یک تقسیم بندی کلّی می‌توان دیدگاه‌ها را به سه دسته ساماندهی کرد:

دیدگاه یکم: پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله حکم جواز ازدواج موقّت را نسخ کردند، ولی به جز عمر هیچ کس از این مسأله آگاه

نشد.

این دیدگاه را فخر رازی پس از بیان چند توجیه برای اقدام عمر و نپذیرفتن آن‌ها، چنین بیان می کند:

...فقط این راه باقی می‌ماند که گفته شود: منظور عمر آن بود که متعه در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله مباح بوده و من از آن منع می کنم؛ زیرا

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۲

برای من ثابت شده که پیامبر صلی اللَّه علیه وآله این حکم را نسخ کرده است. «۱» نَوَوی پس از نقل سخن عمر می‌افزاید: معنای این سخن چنین است: کسانی که در زمان ابوبکر و عمر متعه نموده‌اند، خبر نسخ حکم متعه را نشنیده بودند. «۲» دیدگاه دوم: شخص پیامبر صلی اللَّه علیه وآله متعه را حرام کرده است.

دیدگاه سوم: عمر آن را حرام کرد.

دیدگاه دوم و سوم را ابن قیّم جوزیه بیان کرده است. «۳» کسانی که دیدگاه دوم را می‌پذیرند و بر این باورند که خود رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله متعه را حرام کرد، درباره زمان تحریم متعه از سوی آن حضرت به هفت دسته تقسیم می‌شوند «۴» که می گویند نسخ:

۱. در جنگ خیبر صورت پذیرفت. شافعی، از پیروان این دیدگاه است.

۲. در زمان انجام عمره پس از فتح مکه صورت پذیرفت.

---

(۱). تفسیر کبیر: ۱۰/ ۵۶.

(۲). المنهاج، شرح صحیح مسلم: ۹/ ۱۵۷.

(۳). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۴- ۱۸۵.

(۴). ابن قیم چهار مورد را آورده که عبارتند از: جنگ خیبر، فتح مکه، جنگ حنین و حجّة الوداع. ر. ک: زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۳ و سه مورد دیگر از کتاب فتح الباری: ۹/ ۲۱۰، ذکر شده است.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۳

۳. در سال فتح مکه انجام متعه حرام شد. از قائلین به این نظریه، ابن عیینه و گروهی دیگر هستند.

۴. در جنگ اوطاس صورت گرفت.

۵. در سالی که جنگ حنین در گرفت، صورت پذیرفت.

ابن قیم می گوید: به دلیل متصل بودن جنگ حنین به فتح مکه، در واقع این دیدگاه همان نظریه دوم است. «۱» البته ما در آینده این موضوع را بررسی و پیرامون آن بحث خواهیم کرد.

۶. در سال جنگ تبوک صورت پذیرفت که سخن در این باره خواهد آمد.

۷. در سال حجة الوداع انجام شد.

ابن قیم می گوید: این توهّم برخی از راویان است. آنان در سفر توهّمی خود از فتح مکه تا حجة الوداع را پیموده‌اند؛ چرا که سفر خیالی از نقطه‌ای به نقطه دیگر، از زمانی به زمان دیگر و از رویدادی به رویداد دیگر برای حافظان حدیث و دیگر راویان بسیار رخ می‌دهد. «۲» خلاصه آن چه طرفداران دیدگاه سوم برای توجیه حرام شدن

---

(۱). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۳.

(۲). همان: ۲/ ۱۸۳.

آن چه خدا و رسولش حلال نموده‌اند (به طوری که این حکم تا زمان رحلت پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله نیز دست نخورده باقی ماند) چنین بیان شده است:

عمر متعه را حرام نمود و آن را منع کرد، اما از سوی دیگر، رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله به پیروی از سنّت و تشریع خلفای راشدین فرمان داده‌اند. «۱» دسته بندی این دیدگاه‌ها برگرفته از اقوال و گفته‌های آنان است که با پژوهش و بررسی می‌توان آن را از دیدگاه‌ها و اقوال آشفته آنان به دست آورد. اما شایسته است این دیدگاه‌ها بررسی و ارزیابی شوند.

نقد دیدگاه یکم ... ص: ۵۴

بهتر بود امام اهل سنّت فخر رازی این دیدگاه را مطرح نمی‌کرد که نَسْخ ازدواج موقّت توسط پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله صورت گرفته بود و فقط عمر از این مسأله آگاه بود؛ زیرا چگونه ممکن است عمر از نَسْخ این حکم باخبر شود، ولی امیر مؤمنان علی علیه السلام و دیگر اصحاب رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله از این مسأله آگاه نباشند؟!

چرا پیامبر گرامی صلی اللَّه علیه وآله فقط او را از این مسأله آگاه کرده است؟!

---

(۱). همان: ۲/ ۱۸۴.

چرا هنگامی که عمران بن سواد عمر را نصیحت می‌کرد، به او پاسخ نداد که متعه در زمان رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله حرام شد؟

عمران بن سواد خطاب به عمر گفت: امت تو چهار مسأله را بر تو ایراد می‌گیرند، از جمله آن که تو ازدواج موقّت با زنان را حرام کردی؛ حال آن که خدا حلال نموده بود و ما با مشتی خرما ازدواج موقّت می‌کردیم. سه مسأله دیگر بماند.

عمر گفت: همانا پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله در زمان ضروری و اضطرار این حکم را صادر کرده بود. اما پس از آن مردم از این وضعیت بیرون آمدند و حکم اضطرار نیز برداشته شد «... ۱» به راستی چرا همه مسلمانان، این مسأله را از عمر نپذیرفتند و این اختلاف تا امروز باقی است؟!

نقد دیدگاه سوم ... ص: ۵۵

بنابراین دیدگاه، عمر ازدواج موقّت را حرام کرده است و پیروی از حکم عمر لازم است.

ابن قیم در این باره می‌گوید:

اگر گفته شود: مسلم نیشابوری در صحیح خود از جابر بن عبداللَّه این گونه نقل می‌کند: «ما در زمان رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله و ابوبکر، در

---

(۱). تاریخ طبری: ۳/ ۲۹۰، حوادث سال ۲۳.

مقابل یک مشت خرما یا آرد ازدواج موقّت انجام می‌دادیم، تا این که عمر در قضیه عمرو بن حریث از آن نهی کرد». شما در برابر

این روایت که به صراحت زمان تحریم را دوران خلافت عمر اعلام می کند، چه پاسخی دارید؟
همچنین ثابت شده است که عمر این گونه گفته است: «دو متعه در زمان رسول خدا صلی اللّه علیه وآله حلال و رایج بوده و من آن‌ها را منع می کنم: متعه حج و متعه زنان». این سخن را چگونه توجیه می کنید؟
پاسخ داده می‌شود: در این مسأله مردم به دو گروه تقسیم می‌شوند:
گروه اول می گویند: عمر، ازدواج موقّت را حرام کرد و مردم را از انجام آن باز داشت؛ رسول خدا صلی اللّه علیه وآله به پیروی از سنّت و تشریع‌های خلفا فرمان داده بودند. بنابراین، باید از حکم عمر پیروی کرد.
این گروه به صحّت روایت سبرة بن معبد معتقد نیستند. طبق این روایت که عبدالملك بن ربیع بن سبره از پدرش از جدّ خویش نقل می کند، ازدواج موقّت در سال فتح مکه حرام گردیده است.
ابن معین نیز بر این حدیث ایراد گرفته است. البته بخاری به نقل این حدیث در صحیح خود نیازی ندیده است. این در حالی است که پرداختن به آن بسیار ضروری و اصلی، از اصول اسلام است.
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۷
بنابراین، دلیل نیامدن این حدیث در کتاب بخاری، صحیح نبودن آن حدیث از نگاه اوست؛ چرا که اگر او در صحّت حدیث تردید نداشت، بی‌شک آن را نقل و به آن استناد می کرد.
راویان می گویند: اگر حدیث «سبره» صحیح باشد، باکی بر ابن مسعود نیست که روایت کند که آنان به ازدواج موقّت عمل می کرده‌اند و به آیه قرآن استناد نماید.
همچنین در صورت صحّت این روایت نباید عمر اعلام می کرد که این عمل در زمان پیامبر صلی اللّه علیه وآله رایج بود و من از آن منع می کنم و مرتکبش را به مجازات می‌رسانم؛ بلکه باید این گونه می گفت:
پیامبر صلی اللّه علیه وآله آن را حرام نمود و ما را از ازدواج موقّت، نهی کرد.
برخی دیگر می گویند: اگر (این حدیث) صحیح بود، متعه در زمان ابوبکر- که جانشین برحق پیامبر بود (!)- نباید جایز شمرده می‌شد.
گروه دوم: حدیث «سبره» را صحیح می‌دانند. از نگاه پیروان این دیدگاه حتی اگر این حدیث صحیح نباشد، حدیث حضرت علی علیه السلام که می گوید: «رسول خدا صلی اللّه علیه وآله خود ازدواج موقّت با زنان را حرام نموده» حدیثی صحیح است.
به این ترتیب باید حدیث جابر بن عبداللّه را این گونه تفسیر نمود: کسانی که گفته شده به متعه عمل می کردند، در واقع خبر تحریم این عمل به آنان نرسیده بود. این حکم همچنان مشهور نبود تا این که
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۸
در زمان عمر بر سر متعه نزاع پیش آمد. در این هنگام بود که حکم حرمت متعه آشکار و مشهور شد. به این ترتیب میان احادیث متعارض، سازگاری ایجاد می‌شود. و توفیق از خداوند است. «۱» بنابراین دیدگاه، طرفداران این دیدگاه، اذعان دارند که تحریم متعه از جانب عمر بوده، نه از جانب خدا و پیامبر او، اما آنان تحریم عمر را توجیه می کنند؛ بلکه این کار را به خدا و پیامبر نسبت می‌دهند.
به این اعتبار که پیامبر خدا صلی اللّه علیه وآله، به پیروی از دستورات و احکام صادره از خلفای راشدین امر نموده است.
مهم‌ترین دلیل توجیه کنندگان اقدام عمر همین است، امّا باید بدانیم این توجیه بر پایه روایت «لزوم پیروی از سنّت خلفای راشدین» است. اما اگر نادرستی این روایت ثابت شود، باید پذیرفت که عمر در دین «بدعت» گذاشته است. همچنان که بسیاری از اصحاب رسول خدا صلی اللّه علیه وآله نیز همین سخن را بیان کرده‌اند.

ابن قیّم می گوید: «رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله به پیروی از آن چه خلفا صادر می‌نمایند، دستور داده است». این سخن اشاره‌ای است به آن چه از پیامبر روایت شده که فرمود:

«از سنّت من و سنّت خلفای راشدین هدایت یافته پس از من

---

(۱). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۴ و ۱۸۵.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۵۹

پیروی کنید و به آن چنگ زنید و پایبند بمانید»!

گفتنی است که طبق تحقیقاتی که صورت پذیرفته این حدیث با تمامی سندهایش باطل و جعلی است. «۱» برخی بزرگان ائمه اهل تسنّن هم‌چون حافظ ابن قطّان درگذشته سال ۶۲۸ هجری این حدیث را رد می کند.

ابن حجر در شرح حال عبدالرحمان سلمی می گوید: وی تنها یک حدیث در پند و اندرز دارد که آن را ترمذی تصحیح نموده است.

نگارنده می‌افزاید که این حدیث را «ابن حبّان» و حاکم نیشابوری در المستدرک علی الصحیحین نقل نموده‌اند.

ابن قطّان فاسی می گوید: به دلیل ناشناخته بودن راوی حدیث، این روایت صحیح نیست. «۲» گفتنی است که دانشمندان بزرگ شرح حال ابن قطّان را نگاشته و او را ستوده‌اند. «۳»

---

(۱). برای آگاهی بیشتر در این زمینه ر. ک: سلسله پژوهش‌های اعتقادی، شماره ۲۳، کتاب سنّت پیامبر یا سنّت خلفا؟! از همین نگارنده.

(۲). تهذیب التهذیب: ۶/ ۲۱۵.

(۳). ر. ک: تذکره الحفاظ: ۴/ ۱۴۰۷، طبقات الحفاظ: ۴۹۸.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۰

نقد دیدگاه دوم ... ص: ۶۰

درباره زمان تحریم ازدواج موقّت توسط پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله چند قول دیگر نیز مطرح شده است.

برخی می گویند: در سال حجهٔ الوداع بوده. ابن قیّم در این باره می گوید: این دیدگاهِ غلط، از برخی راویان ناشی شده است.

قول دیگر این که تحریم در سال جنگ حنین رخ داد، ابن قیّم می گوید: به دلیل نبود فاصله زمانی میان جنگ حنین و فتح مکه، در واقع این دیدگاه همان نظریه دوم است. «۱» در رابطه با این نظر که تحریم ازدواج موقّت زنان در جنگ اوطاس رخ داد، سهیلی می گوید: دیدگاه راویانی که می گویند: تحریم در جنگ اوطاس بود، همسو با روایتی است که بر تحریم ازدواج موقّت در سال فتح مکه گواهی می‌دهد. «۲» درباره تحریم ازدواج موقّت زنان در عمره قضا، دیدگاه سهیلی چنین است:

عجیب‌ترین این روایت‌ها، آن است که می گوید: این مسئله در جنگ تبوک رخ داده است. هم‌چنین حدیث شگفت دیگر این که طبق

---

(۱). در آینده این موضوع را بررسی و پیرامون آن بحث خواهیم کرد.

(۲). فتح الباری: ۹/ ۲۱۰.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۱

روایت حسن این تحریم در عمره قضا صورت پذیرفته است. «۱» ابن حجر عسقلانی در این باره می گوید: حرام شدن ازدواج موقّت در عمره قضـا، نـادرست است؛ زیرا این روایت مرسـل از «حسن» نقل شـده و روایات مرسل او ضـعیف هسـتند؛ زیرا وی از هر کس روایت نقل می کرد. با فرض درستی روایت او، شاید منظور وی در زمان جنگ خیبر باشد؛ چرا که این دو جنگ در یک سال اتفاق افتـاده، همـان گونه که فتـح مکه و جنـگ اوطـاس در یک سال رخ داده است. «۲» ابـن قیّم می گویـد: درست آن است که ازدواج موقّت در سال فتح مکه حرام گردید. «۳» ابن حجر عسقلانی می گوید: روایتی که مسلم نقل می کند تصریح دارد که حرمت ازدواج موقّت در زمـان فتـح مکه دیـدگاه پـذیرفته‌تری است. به این ترتیب زمان حرام شـدن ازدواج موقّت مشـخص می گردد و خـدا داناتر است.

ابن حجر عسقلانی در آغاز، همه روایات و دیدگاه‌ها را مطرح و بررسی می کند. پس از بیان آن‌ها پیرامون این قول به تفصیل سخن

---

(۱). همان.

(۲). همان: ۹/ ۲۱۱.

(۳). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۳.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۲

می گوید و سرانجام چنین می‌نویسد:

...از بین زمان‌هایی که درباره زمان تحریم ازدواج موقّت بیان شد، فقط جنگ خیبر و فتح مکه از همه دیدگاه‌های پیشـین صحیح‌تر است. البته سخن دانشمندان درباره دیدگاه تحریم در جنگ خیبر نیز پیش از این بیان گردید. بلکه سهیلی این دیدگاه را نظر مشهور دانسته است. «۱»

روایت تحریم ازدواج موقّت در سال فتح مکه ... ص: ۶۲

اینک متن روایتی را که تحریم ازدواج موقّت را در سال فتح مکه می‌داند، همان گونه که مسلم نیشابوری آورده، نقل می کنیم: اسـحاق بن ابراهیم، از یحیی بن آدم، از ابراهیم بن سـعد، از عبـدالملک بن ربیع بن سـبره جهنی، از پـدرش و او از جـدش این گونه نقل می کند:

رسول خـدا صـلی اللَّه علیه وآله در سال فتـح مکه به ما امر نمودنـد تا ازدواج موقّت نماییم و پیش از خروج از مکه ما را از این کار نهی نمودند. «۲»

---

(۱). فتح الباری: ۹/ ۲۱۰ و ۲۱۲ و ۲۱۳.

(۲). صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۶، کتاب نکاح، باب «نکاح متعه»، ذیل حدیث ۱۴۰۶.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۳

روایت تحریم ازدواج موقّت در جنگ تبوک ... ص: ۶۳

راویـان اهـل سنّت این روایت را از سه تن از صـحابه رسـول خـدا صـلی اللَّه علیه وآله؛ یعنی امیر مؤمنـان علی بن ابی طـالب علیهما السـلام، جـابر بن عبـداللَّه انصاری و ابوهریره نقل می‌نماینـد. نَوَوی این روایت را به نقل از حضـرت علی علیه السـلام این گونه نقل

می کند:

به جز مسلم دیگران نیز از علی علیه السلام نقل می کنند که پیامبر صلی اللّه علیه وآله در جنگ تبوک از ازدواج موقّت نهی فرمودند.

سلسله راویان حدیث مذکور به این ترتیب است: اسحاق بن راشد، از زهری، از عبداللّه بن محمّد بن علی و او از پدرش به نقل از حضرت علی علیه السلام. «۱»

حازمی نیز این روایت را به نقل از جابر آورده است.

امّا روایت نقل شده از ابوهریره را «ابن راهویه» و «ابن حبّان» – ابن حبّان نیز از طریق ابن راهویه– نقل کرده‌اند.

ابن حجر عسقلانی نیز روایت این دو راوی را نقل کرده است. «۲» با توجه به آن چه در نقد روایت جنگ تبوک بیان خواهیم کرد، در این جا از بررسی این روایت خودداری می کنیم.

---

(۱). المنهاج، شرح صحیح مسلم: ۹/ ۱۵۴.

(۲). فتح الباری: ۹/ ۲۱۰ و ۲۱۱.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۴

روایت تحریم ازدواج موقّت در جنگ حنین ... ص: ۶۴

راویان اهل سنّت این روایت را از مولای ما امیر مؤمنان حضرت علی علیه السلام نقل کرده‌اند. نسائی این روایت را این گونه نقل می کند:

عمرو بن علی و محمّد بن بشار و محمّد بن مثنّی از عبدالوهّاب نقل می کنند که می گوید: یحیی بن سعید می گوید: مالک بن انس از ابن شهاب از عبداللّه و حسن فرزندان محمّد بن علی و آنان نیز به نقل از پدرشان محمّد بن علی می گویند: علی بن ابی طالب رضی اللّه عنه فرمودند:

رسول خدا صلی اللّه علیه وآله در جنگ خیبر از ازدواج موقّت نهی کردند.

محمّد بن مثنّی می گوید: در این روایت به جای جنگ خیبر، جنگ حنین آمده است. وی می‌افزاید: عبدالوهّاب از کتاب خود این گونه برای ما نقل کرده است. «۱»

روایت تحریم ازدواج موقّت در جنگ خیبر ... ص: ۶۴

راویان اهل سنّت در کتاب‌های صحاح و دیگر کتاب‌های حدیثی، تحریم ازدواج موقّت در جنگ خیبر را به نقل از امیر مؤمنان

---

(۱). السنن الکبری، نسائی: ۶/ ۴۳۶، کتاب نکاح؛ تحریم المتعه، حدیث ۳۳۶۷.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۵

علی بن ابی طالب علیهما السلام نقل می کنند. اما در متن این روایات تفاوت‌هایی وجود دارد. ما به آن چه بخاری و مسلم نقل کرده‌اند، بسنده می کنیم.

بخاری می گوید: مالک بن اسماعیل از ابن عیینه، از زهری، از حسن بن محمّد بن علی و برادرش عبداللّه از پدرشان نقل می کنند که علی علیه السلام به ابن عباس فرمود:

پیامبر صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر از ازدواج موقّت و گوشت الاغ منع نمودند. «۱» مسلم نیز این روایت را با چند سند این گونه نقل می کند:

سند یکم. یحیی بن یحیی، از مالک، از ابن شهاب، از عبداللَّه و حسن فرزندان محمّد بن علی، از پدرشان از علی بن ابی طالب علیهما السلام نقل می کنند که حضرتش فرمود:

رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر از ازدواج موقّت با زنان و خوردن گوشت الاغ منع کردند.

سند دوم. عبداللَّه بن محمّد بن اسماء ضبعی، از جویریه، از مالک، به همان سند پیشین نقل می کند که از علی بن ابی طالب علیهما السلام

---

(۱). صحیح بخاری: ۵/ ۱۹۶۶، کتاب نکاح باب «نهی رسول اللَّه صلّی اللَّه علیه وآله عن نکاح المتعه»، حدیث ۴۸۲۵.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۶

شنیده شد که به فردی می گفت: تو فراموش کار هستی؛ چراکه رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله ما را از ازدواج موقّت با زنان و... نهی کردند.

سند سوم. ابوبکر بن ابی شیبه و ابن نمیر و زهیر بن حرب از ابن عیینه چنین نقل کرده‌اند: زهیر گفت: سفیان بن عیینه، از زهری، از حسن و عبداللَّه فرزندان محمّد بن علی از پدرشان، از علی علیه السلام برای ما نقل کرد که حضرت علی علیه السلام فرمود:

پیامبر صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر ما را از ازدواج موقّت با زنان و خوردن گوشت الاغ نهی نمودند.

سند چهارم. محمّد بن عبداللَّه بن نمیر، از پدرش، از عبیداللَّه، از ابن شهاب، از حسن و عبداللَّه فرزندان محمّد بن علی، از پدرشان، از علی بن ابی طالب علیهما السلام چنین نقل می کنند:

روزی ایشان باخبر شدند که ابن عباس به جواز ازدواج موقّت معتقد است، از این رو به ابن عباس گفتند: ای پسر عباس! درنگ کن که رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در نبرد خیبر از این کار و نیز از خوردن گوشت الاغ نهی فرمودند.

سند پنجم. ابوالطاهر و حرملهٔ بن یحیی از ابن وهب، از یونس، از ابن شهاب، از حسن و عبداللَّه فرزندان محمّد بن علی، از پدرشان نقل می کنند که فردی شنیده که علی بن ابی طالب علیهما السلام به ابن عباس می گوید:

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۷

رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در نبرد خیبر از ازدواج موقّت با زنان و از خوردن گوشت الاغ نهی فرمودند. «۱»

نقدهای مشترک ... ص: ۶۷

همه این روایت‌ها با چند نقد مشترک رو به رو هستند؛ به طوری که این ایرادها بیان گر باطل بودن این احادیث هستند، گرچه سند این احادیث صحیح باشد.

اینک به اختصار این نقدهای مشترک را ذکر می کنیم؛ سپس حدیث تحریم ازدواج موقّت در فتح مکه را به دلیل ادّعای شهرت آن، نقد خواهیم کرد. آن گاه حدیث تحریم ازدواج موقّت در نبرد خیبر را نیز به تفصیل بررسی و نقد خواهیم کرد؛ زیرا این روایت از امیر مؤمنان علی علیه السلام مشهور شده و در صحیح بخاری و مسلم نیز آمده است!!

دلیل گزینش دو حدیث مربوط به تحریم ازدواج موقّت در نبرد حنین و تبوک از میان احادیث دیگر و نیز دلیل بررسی این دو روایت این است که راویان اهل سنّت این دو حدیث را از امیر مؤمنان علی علیه السلام نقل کرده‌اند.

نخستین نقد درباره این احادیث، تعارض آن‌ها با یک‌دیگر است که برخی از آن‌ها، برخی دیگر را تکذیب می کنند؛ امری که

باعث

---

(۱). صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۸- ۱۹۹، کتاب نکاح، باب نکاح المتعه، حدیث ۱۴۰۹۷ و پس از آن.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۸

سردرگمی عالمان اهل سنّت شده و راهکارهای ایشان با یک‌دیگر در تناقض هستند. «۱» از این رو برخی به ناچار گفته‌اند: ازدواج موقّت در آغاز حلال بود، سپس حرام شد، آن گاه بار دیگر حلال گردید. اما این عمل برای بار دوم حرام اعلام شد؛ تا جایی که مسلم در صحیح خود بخشی را به همین موضوع، اختصاص داده و بابی را با این عنوان «باب نکاح متعه و تبیین مباح بودن آن و نسخ شدن این حکم و نیز حلال شدن آن پس از نسخ و سرانجام حرام شدن متعه تا روز قیامت» برای یکی از بخش‌های کتاب خود برگزیده است. «۲» اما این روایات متناقض به این جا ختم نمی‌شود و برخی هم چون قرطبی این تحریم و حلال شدن را تا هفت مرتبه ذکر کرده‌اند. «۳» البته ابن قیم می گوید: ممکن نیست برای دو مرتبه در شریعت اسلام نسخ رخ دهد، چه برسد به بیشتر از دو مرتبه؟!

از سوی دیگر، ابن قیّم حرام شدن ازدواج موقّت را در سال فتح

---

(۱). برای آگاهی بیشتر، ر. ك: المنهاج، نووی: ۹/ ۱۵۵، فتح الباری، ابن حجر: ۹/ ۲۱۲.

(۲). صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۲.

(۳). تفسیر قرطبی: ۵/ ۱۳۱.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۶۹

مکه می‌داند. او می گوید: اگر حرام شدن ازدواج موقّت در جنگ خیبر بود، لازمه این امر، نسخ شدن دوباره این حکم است و این مسئله هرگز در شریعت اسلام رخ نداده و رخ نخواهد داد. «۱» هم‌چنین این دیدگاه‌ها متن گفته عمر را تکذیب می کنند؛ چرا که وی گفت: «دو متعه در زمان پیامبر صلی اللَّه علیه وآله حلال و رایج بوده و من آن‌ها را منع می کنم ».…

عمر در این جمله که صحت سند آن ثابت است، اذعان می‌نماید که خود، آن چه را که در زمان پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله حلال بوده، حرام کرده است.

نقد دیگر آن که یاران پیامبر (چه پیش از دوران خلافت عمر، چه در زمان خلافت او و چه بعد از آن) به حلال بودن ازدواج موقّت و حرام شدن آن توسط عمر گواهی داده‌اند وبرخی نیز گفته‌اند: اگر اقدام عمر به تحریم ازدواج موقّت نبود، جز فرد بدبخت، زنا نمی‌کرد.

بررسی و نقد تحریم در فتح مکه ... ص: ۶۹

اکنون به بررسی و نقد حدیث فتح مکه می‌پردازیم. از سخنان ابن قیم نادرستی این روایت روشن شد. وی می گوید: این حدیث را

---

(۱). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۳.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۰

عبدالملك بن ربیع بن سبره از پدرش از جدش روایت می کند.

ابن معین به راوی این حدیث ایراد گرفته و بخاری حدیث او را در صحیح خود نقل نکرده است.

ما در این جا به شرح حال راوی حدیث که توسط ابن حجر عسقلانی روایت شده، اکتفا می کنیم. متن عبارت او به این شرح است:
ابوخیثمه می گوید: از یحیی بن معین در مورد احادیث عبدالملک بن ربیع که از پدر و جدش نقل می کند، سؤال شد.
ابن معین گفت: این روایت‌ها ضعیف هستند.
ابن جوزی نیز از ابن معین این گونه حکایت می کند که او گفت:
عبدالملک از نظر نقل روایت فردی ضعیف است.
ابوالحسن بن قطان می گوید: عدالت او ثابت نشده است. هر چند مسلم از وی روایت نقل می کند، اما باز نمی‌توان به روایات وی استناد کرد. مسلم تنها یک حدیث از او در مورد ازدواج موقّت نقل می کند، البته مؤلف، این نکته را یادآوری کرده است. «۱»

بررسی و نقد تحریم در جنگ حنین ... ص: ۷۰

این روایت را نسائی از امیر مؤمنان علی علیه السلام نقل می کند که ما

---

(۱). تهذیب التهذیب: ۶/ ۳۴۵

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۱

به هنگام بررسی روایاتی که از آن حضرت در این باره نقل شده، به این حدیث خواهیم پرداخت. به همین دلیل از بررسی آن، در این جا خودداری می کنیم.
گذشته از این باید توجه داشت که خود اهل سنّت و راویان آن‌ها از ربیع بن سبره نقل می کنند که تحریم ازدواج موقّت در حجّهٔ الوداع صورت پذیرفته است.
ابوداوود این گونه آورده است:
مسدد بن مسرهد، از عبدالوارث، از اسماعیل بن امیّه نقل می کند که زهری می گوید: ما در حضور عمر بن عبدالعزیز بودیم. بحث از ازدواج موقّت با زنان به میان آمد، شخصی به نام ربیع بن سبره به عمر بن عبدالعزیز گفت: گواهی می‌دهم که پدرم گفت: پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله در حجّهٔ الوداع از ازدواج موقّت نهی نمود. «۱»

بررسی و نقد تحریم در جنگ تبوک ... ص: ۷۱

حدیث جنگ تبوک را که از حضرت امیر مؤمنان علی علیه السلام نقل می کنند، در جای خود بررسی خواهیم کرد. گذشته از این روایت، ابن حجر عسقلانی به صراحت می گوید: آن چه از جابر بن عبداللَّه

---

(۱). سنن ابوداوود: ۲/ ۹۲، کتاب نکاح، باب فی نکاح المتعه، حدیث ۲۰۷۲.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۲

انصاری نقل شده، پذیرفته نیست؛ زیرا از طریق ابن کثیر نقل شده و او نیز مورد اعتماد نیست و فرد متروکی است. «۱» ابن حجر در کتاب تهذیب التهذیب ضمن اشاره به نام دو راوی به نام عبّاد می‌نویسد: عبّاد بن کثیر ثقفی بصری و عبّاد بن کثیر رملی فلسطینی، هر دو قابل اعتماد نیستند و افراد متروکی هستند. آنان روایات ساختگی نقل می‌نمایند و دروغ گو هستند.
ابوحاتم نیز در شرح حال عبّاد بن کثیر رملی فلسطینی می گوید:
گمان می کردم که وی از هم‌نام خودش بهتر است، ولی متوجه شدم که با او فرقی ندارد و روایات وی نیز ضعیف است. «۲» گویا

جعل کننده حدیث، به این دلیل حدیث را جعل کرده تا با احادیث صحیح و ثابتی که بیان‌گر مباح بودن حکم ازدواج موقّت تا آخرین لحظه عمر پیامبر صلی اللّه علیه وآله است، تعارض پیدا کند.

همان گونه که احادیث فراوانی وضع کرده‌اند که ابن عباس از این عقیده برگشت. در آینده به این مسئله اشاره خواهیم کرد.

هم‌چنین در آینده روشن خواهد شد که این افراد روایات ساختگی در این باره را به حضرت علی علیه السلام نیز نسبت داده‌اند.

---

(۱). فتح الباری: ۹/ ۲۱۱.

(۲). تهذیب التهذیب: ۵/ ۹۲- ۹۰

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۳

یکی از روایات از ابوهریره نقل شده است. ابن حجر عسقلانی می‌گوید: حدیث ابوهریره نیز خالی از بحث نیست؛ چرا که او حدیث را از مؤمّل بن اسماعیل از عکرمهٔ بن عمار نقل می‌کند و در شخصیّت هر دو فرد جای حرف و حدیث است. «۱»

بررسی و نقد تحریم در جنگ خیبر ... ص: ۷۳

مهم‌ترین روایات در این مسئله، روایاتی هستند که از زبان امیر مؤمنان علی علیه السلام وضع کرده‌اند ... چرا که آن حضرت از مهم‌ترین مخالفان این تحریم بود ... کسانی که در دل‌هایشان حبّ پاداش و چاپلوسی به حاکمان و فرمانروایان سلطه‌گر پرورش یافته بود ... برای دشمنی با علی علیه السلام تمام سعی و تلاش خود را کردند و به همین دلیل احادیث ساختگی را به آن حضرت نسبت دادند.

احادیث ساختگی که از زبان آن حضرت نقل شده، هم‌دیگر را تکذیب می‌کنند و متناقض هستند؛ زیرا افراد بسیاری در پی نسبت دادن احادیث دروغ به آن حضرت بوده‌اند. این نیز یکی از نشانه‌های والای حقانیت است.

این احادیث ساختگی را به نقل از نوه‌های ایشان از فرزندش

---

(۱). فتح الباری: ۹/ ۲۱۱. برای آگاهی بیشتر درباره شرح حال این دو راوی به کتاب تهذیب التهذیب: ۱۰/ ۳۳۹ و ۳۴۰ و ۷/ ۲۲۶ و ۲۷۷ مراجعه شود.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۴

محمّد بن حنفیه آورده‌اند ... ولی به نقل از فرزندان امام حسن و امام حسین علیهما السلام نقل و جعل نکرده‌اند؛ زیرا آنان به خوبی می‌دانند که این وصله‌ها به آنان نمی‌چسبد.

دروغ گویان به دروغ از آن حضرت نقل می‌کنند که وقتی شنید ابن عباس به جواز ازدواج موقّت حکم داده، او را به تندی مورد خطاب قرار داد...

چه بسا اگر تعارضی در احادیث ساختگی به وجود نمی‌آمد ممکن بود که حقایق حتی بر خواص هم پوشیده بماند، تا چه رسد به عوام مردم.

اکنون شایسته است ساختگی بودن این روایات را به تفصیل در ضمن چند عنوان تبیین کنیم.

تناقض روایات در زمان تحریم ... ص: ۷۴

در این زمینه حدیثی از زهری، از حسن بن محمّد بن علی و برادرش عبداللّه بن محمّد بن علی، از پدرشان، از علی علیه السلام نقل

شده که حضرت علی علیه السلام به ابن عباس فرمود: رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در نبرد خیبر از ازدواج موقّت با زنان و خوردن گوشت الاغ منع کردند. «۱»

(۱). صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۹، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، ذیل حدیث ۱۴۰۷.

ابن مثّنی این روایت را با این تفاوت نقل می‌کند: این تحریم در جنگ حنین بوده است.

وی می‌افزاید: عبدالوهّاب در کتاب خود برای ما این گونه نقل کرده است.

زهری، به نقل از دو فرزند محمّد بن علی از پدرشان از علی علیه السلام نقل نقل می‌کند که این تحریم در جنگ حنین بوده است. «۱» در نقل دیگر زهری از عبداللَّه بن محمّد بن علی، از پدرش، از علی علیه السلام روایت می‌کند که پیامبر صلی اللَّه علیه وآله در جنگ تبوک از ازدواج موقّت منع نمود. «۲» در روایت دیگری که از محمّد بن حنفیه نقل شده، آمده است:

حضرت علی علیه السلام به ابن عباس فرمود: تو مردی فراموش‌کار هستی؛ چرا که رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در حجّهٔ الوداع از ازدواج موقّت با زنان نهی نمودند. «۳» روایت دیگری را شافعی از مالک از علی علیه السلام نقل می‌کند که گفت: رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر از خوردن گوشت الاغ

(۱). السنن الکبری، نسائی: ۶/ ۴۳۶، کتاب النکاح، باب «تحریم المتعه»، حدیث ۳۳۶۷.

(۲). المنهاج، شرح صحیح مسلم: ۹/ ۱۵۴.

(۳). مجمع الزوائد: ۴/ ۴۸۷، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، حدیث ۷۳۹۱.

منع کردند.

در این روایت امر دیگری مطرح نشده است و درباره ازدواج موقّت با زنان، سخن به میان نیامده است. «۱» همان گونه که روشن است همه این روایات به یک سند و در یک موضوع از امیر مؤمنان علی علیه السلام نقل شده است. اگر کسی بگوید:

همه این روایات نزد آن‌ها معتبر نیست و برخی معتبر است؛ (تا تعارض حل شود)؛

پاسخ می‌دهیم: روایت نخست را همه معتبر دانسته و در تحقیقات و مطالعه‌های خود به آن استناد کرده‌اند.

درباره روایت دوم نیز باید گفت که آن را نسائی در کتاب خود- که از کتاب‌های صحاح به شمار می‌آید- نقل کرده است.

روایت چهارم را نیز طبرانی نقل کرده است. هیثمی نیز آن را در کتابش ذکر کرده وافزوده است: راویان این حدیث، معتبر هستند. «۲» روایت سوم را نَوَوی آورده، سپس به نقل از قاضی عیاض می‌نویسد:

هیچ کسی در این امر از او تبعیت نکرده و این کار خطایی از اوست. «۳»

(۱). عمده القاری: ۱۷/ ۲۴۷

(۲). مجمع الزوائد: ۴/ ۴۸۷، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، حدیث ۷۳۹۱.

(۳). المنهاج، شرح صحیح مسلم: ۹/ ۱۵۴

ابن حجر عسقلانی می‌گوید: عجیب‌تر از آن، روایت اسحاق بن راشد است که از زهری نقل می‌کند. در این روایت آمده است: در

جنگ تبوک از ازدواج موقّت نهی شد که این روایت نیز نادرست است. «۱» اما در مورد روایت پنجم چند نکته شایان توجه است: اگر نهی از ازدواج موقّت در جنگ خیبر بر او ثابت می‌شد، در مورد این موضوع ساکت نمی‌ماند؛ چرا که این کار، پنهان کردن حقیقت است و کاری زشت به شمار می‌آید.

اما شافعی خود بر این نظر است که تحریم ازدواج موقّت در جنگ خیبر و از سوی پیامبر صلی اللَّه علیه وآله بوده است. «۲» افزون بر این که این روایت از مالک نقل شده و او در کتاب الموطأ از زهری از عبداللَّه و حسن از پدرشان محمّد بن حنفیه نقل می‌کند که حضرت علی علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر از ازدواج موقّت منع نمودند. «۳»

---

(۱). فتح الباری: ۹/ ۲۰۹

(۲). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۳

(۳). الموطأ: ۲/ ۵۴۲، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، حدیث ۴۱.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۸

راویان اهل سنّت و به بازی گرفتن متن حدیث خیبر ... ص: ۷۸

روشن شد که معتبرترین حدیث نزد اهل سنّت در تحریم ازدواج موقّت، روایاتی است که از امیر مؤمنان علی علیه السلام در جنگ خیبر روایت شده است. مهم‌ترین آن‌ها، روایتی است که زهری از دو فرزند محمّد بن حنفیه از امیر مؤمنان علی علیه السلام نقل می‌کند. بهتر است بدانیم که اهل سنّت این حدیث را با متن‌های گوناگون نقل کرده‌اند.

ابن تیمّیه می‌گوید: این حدیث را راویان معتبر در صحیح بخاری و مسلم و کتاب‌های دیگر از زهری از عبداللَّه و حسن دو فرزندِ محمّد بن حنفیه از پدرشان و او از پدرش علی بن ابی طالب نقل می‌کند:

علی علیه السلام به ابن عباس- که ازدواج موقّت را جایز می‌دانست- فرمودند: تو مردی فراموش‌کار هستی. رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله ازدواج موقّت با زنان و خوردن گوشت الاغ‌ها را در جنگ خیبر حرام نمودند.

بزرگان اسلام در عصر خویش همچون سفیان بن عیینه و مالک بن انس و دیگر کسانی که مسلمانان به علم و عدالت و حافظ بودن آنان اتفاق نظر دارند، همگی این روایت را از زهری- به عنوان دانشمندترین و داناترین مرد زمانه نسبت به سنّت پیامبر و دلسوزترین مردم بر حفظ این سنّت- نقل کرده‌اند و علمای حدیث شناس در صحّت این حدیث اتفاق نظر داشتند و آن را پذیرفته‌اند و هیچ کدام از

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۷۹

اینان به این روایت خدشه وارد نکرده‌اند. «۱» در صحیح بخاری، صحیح مسلم، سنن ترمذی و مسند احمد به نقل از زهری این گونه آمده است: حسن بن محمّد بن علی و برادرش عبداللَّه به نقل از پدرشان خبر دادند که حضرت علی علیه السلام به ابن عباس فرمود: پیامبر صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر از ازدواج موقّت و خوردن گوشت الاغ منع نمود.

در صحیح مسلم آمده است: «شنیده شد که علی بن ابی طالب به فردی می‌گفت: تو مردی فراموش‌کار هستی».

همچنین در این کتاب این گونه آمده است: «امیرالمؤمنین علیه السلام خبردار شد که ابن عباس به ازدواج موقّت معتقد است، از این رو به او گفت: ای ابن عباس! احتیاط کن».

نسائی نیز این گونه آورده است: حسن بن محمّد بن علی و برادرش عبداللَّه از پدرشان نقل کردند که حضرت علی علیه السلام خبردار شد که مردی ازدواج موقّت را بی‌اشکال می‌داند. به او فرمود:

همانـا که تو مردی فراموش‌کـار هستی، پیامبر خـدا صـلی اللَّه علیه وآله در نبرد خیبر مرا از این مسـئله و از خوردن گوشت الاغ نهی نمودند.

در کتاب الموطأ نیز به نقل از علی بن ابی طالب علیهما السلام این گونه

---

(۱). منهاج السنه: ۴/ ۱۸۹.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۰

آمده است: منادی رسول خدا صلی اللَّه علیه وآله در جنگ خیبر حرام شدن ازدواج موقّت را اعلام کرد.

شـافعی نیز حـدیث خیبر را نقـل می‌کنـد، امـا هنگـامی که متوجه ایجـاد اختلاـف در امر ازدواج موقّت می‌شود، در قبـال این مسـئله سکوت می‌نماید!

طبرانی این حدیث را به این شکل نقل می‌کند:

علی علیه السـلام و ابن عبـاس درباره ازدواج موقّت با زنان، بحث و گفت و گو می‌کردنـد، علی علیه السـلام به ابن عباس فرمود: تو مردی فراموش کار هستی، پیامبر در حجّهٔ الوداع از ازدواج موقّت منع نمود.

بنابراین، طبرانی نیز این حدیث را نقل کرده؛ ولی حرمت متعه را در زمان حجّهٔ الوداع قرار داده است.

چند نکته درباره دلالت حدیث خیبر ... ص: ۸۰

یکی از حدیث‌هایی که نقل شد، زمان تحریم ازدواج موقّت را در جنگ خیبر دانست. متن و مفهوم این حدیث چند نکته را روشـن می‌کند:

نخست آن که امیر مؤمنـان علی علیه السـلام به تحریم ازدواج موقّت بـا زنـان اعتقاد داشت؛ حتی به ابن عباس که به حلال بودن آن معتقد بود، فرمود: «تو مردی فراموش کار هستی».

این نسبت، دروغی بیش نیست؛ زیرا همه می‌دانند که

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۱

امیر مؤمنان علی علیه السلام سرآمد مخالفان تحریم ازدواج موقّت بود؛ هم‌چنان که در مخالفت با تحریم متعه حج نیز پیشگام بود.

اما ساختن روایات و نسبت دادن آن‌ها به آن حضرت شگفتی ندارد؛ همان گونه که در متعه حج نیز همین گونه عمل کرده‌اند...

نقل این مسـئله از طریق دو پسر محمّد بن حنفیه از پدرشان از علی بن ابی طالب علیهما السلام نیز شگفتی ندارد ... بیهقی روایتی را این گونه نقل می‌کند: عبداللَّه و حسن دو فرزند محمّد بن علی از پدرشان از امیرالمؤمنین رضـی اللَّه عنه نقل می‌کنند که حضـرتش فرمود:

یا بنی! أفرد الحجّ، فإنّه أفضل؛ «۱»

پسرم! حج (واجب) را جداگانه انجام بده که این گونه بهتر است.

دوم آن که تحریم ازدواج موقّت با زنان در جنگ خیبر صورت پـذیرفته است. حال آن که محـدثان بزرگ آن را نادرست می‌دانند و تکذیب می‌کنند. اما در مقام توجیه آن سرگردان مانده‌اند.

ابن حجر عسـقلانی در شـرح صـحیح بخاری از سـهیلی این گونه نقل می‌کند: «خدشه‌ای به این روایت وارد است؛ چرا که طبق مفاد آن، ازدواج موقّت با زنان در نبرد خیبر حرام شد، حال آن که هیچ یک از

---

(۱). السنن الکبری، بیهقی: ۵/ ۸، کتاب حج باب «من اختار الإفراد ورآه أفضل»، حدیث ۸۸۱۸.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۲

سیره نویسان و تاریخ نگاران چنین مسئله‌ای را ثبت نکرده‌اند». «۱» هم‌چنین عینی درباره این روایت می‌نویسد: «ابن عبدالبرّ می گوید: روایت حرام شدن ازدواج موقّت در نبرد خیبر نادرست است». «۲» قسطلانی نیز می‌نویسد: «بیهقی می گوید: این روایت برای سیره نگاران و تاریخ نویسان ناشناخته است». «۳» ابن قیّم نیز می گوید: یاران پیامبر در جنگ خیبر زن‌های یهودی را به ازدواج موقّت خود در نیاوردند و در این مسئله از پیامبر کسب اجازه نکردند. از سوی دیگر هیچ کس در تاریخ جنگ خیبر، روایتی در این باره نیاورده است. در این جنگ نه درباره انجام ازدواج موقّت و نه درباره حرام شدن آن سخنی به میان نیامده است. «۴» ابن کثیر می گوید: برخی دانشمندان تلاش کرده‌اند که روایت علی بن ابی طالب علیهما السلام را این گونه توجیه کنند که برخی عبارات این روایت پس و پیش شده است. شیخ حافظ ابوحجاج مزی به این

---

(۱). فتح الباری: ۹/ ۲۱۰.

(۲). عمدة القاری: ۷/ ۲۴۶.

(۳). ارشاد الساری: ۱۱/ ۳۹۷، ۹/ ۲۳۲.

(۴). زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ۲/ ۱۸۴.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۳

برداشت از روایت گرایش دارد ... با این حال ابن عباس از باور خود درباره مباح بودن گوشت الاغ و ازدواج موقّت با زنان دست برنداشت. «۱» سوم آن که دیدگاه ابن عبّاس در این مسئله با حضرت امیر مؤمنان علی علیه السلام متفاوت بود. این سخن از دید ما پذیرفته نیست؛ چرا که ابن عباس به ویژه در چنین مسائلی که از ضروریات دین مبین است، از حضرت علی علیه السلام پیروی می کرد.

با فرض پذیرش این دیدگاه، این پرسش به میان می‌آید که آیا می‌توان باور کرد که با وجود یادآوری حکم خدا و رسول او صلی اللّه علیه وآله از سوی حضرت علی علیه السلام، ابن عباس هم‌چنان بر باور خود پافشاری کند؟

به خدا سوگند که هرگز چنین نیست. به همین دلیل دروغ پردازان ناگزیر به ساخت احادیث جعلی در این مسئله روی آوردند. ابن تیمّیه می گوید: «ابن عباس روایت می کند: هنگامی که خبر نهی از ازدواج موقّت به وی رسید از دیدگاه خود برگشت». «۲» اما این حرف دروغ است. برای اثبات نادرستی این گفتار، سخن ابن حجر عسقلانی را بازگو می کنیم. وی به نقل از ابن بطّال می گوید:

---

(۱). تاریخ ابن کثیر: ۴/ ۲۲۰.

(۲). منهاج السنه: ۴/ ۱۹۰.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۴

«رویگردانی ابن عباس از دیدگاه خود، با روایاتی سست و ضعیف نقل شده است». «۱» به همین جهت ابن کثیر می گوید: «با این حال ابن عباس هم‌چنان بر مباح بودن ازدواج موقّت ثابت قدم باقی ماند و نظر خود را تغییر نداد.

بله، ابن عباس تا آخرین لحظه از عمر خویش در مورد این مسئله نظر خود را تغییر نداد، هم‌چنان که برخی از بزرگان حدیث نگار اهل سنّت نیز نقل کرده‌اند.

مسلم به نقل از عروة بن زبیر می گوید: عبداللّه بن زبیر در مکّه برخاست و گفت: عده‌ای که خدا آنان را کوردل قرار داده-

هم‌چنان که دیده جسم آنان نیز کور است- به جواز ازدواج موقّت فتوا می‌دهند.

آن مرد به او گفت: همانا تو نادان و بی‌خرد هستی. به جانم سوگند که ازدواج موقّت در زمان پیشوای پرهیزکاران- رسول خدا صلی اللّٰه علیه وآله- انجام می‌شد.

ابن زبیر گفت: اگر شهامت داری برو ازدواج موقّت کن؛ به خدا سوگند اگر چنین کنی، سنگسارت می‌نمایم. «۲»

---

(۱). فتح الباری: ۹/ ۲۱۶.

(۲). صحیح مسلم: ۳/ ۱۹۷، کتاب نکاح، باب «نکاح المتعه»، ذیل حدیث ۱۴۰۶.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۵

مخاطب سخن ابن زبیر، پسر عموی حضرت علی علیه السلام یعنی ابن عباس بود. وی در آن زمان نابینا شده بود. به همین دلیل به او گفت:

خداوند همان گونه که چشم‌هایشان را کور کرده، دل‌هایشان را نیز کور نموده است.

در روایاتی که مسلم نیشابوری و احمد بن حنبل از ابی نضره نقل کرده‌اند، نام ابن عباس آشکارا ذکر شده است.

با این روایت مشخص می‌شود که ابن عباس در مکّه و زمان ابن زبیر چه دیدگاهی نسبت به ازدواج موقّت با زنان داشت.

روشن است که وی همواره در جواز ازدواج موقّت سخن می‌گفته است؛ همان گونه که می‌دانیم فقهای مکه نیز پیرو دیدگاه ابن عباس بوده‌اند.

از سوی دیگر روشن است که اگر رسول خدا صلی اللّٰه علیه وآله ازدواج موقّت را حرام کرده بود و حضرت علی علیه السلام حکم آن را به ابن عباس رسانده بود، در این صورت بی‌تردید، نسبت دادن مخالفت با خدا، رسول و وصی ایشان، به ابن عباس نارواست.

چند نکته پیرامون روایت‌های نقل شده از حضرت علی ... ص: ۸۶

علیه السلام

روشن شد که روایات متناقضی که در حرام شدن ازدواج موقّت توسط رسول خدا صلی اللّٰه علیه وآله از امیر مؤمنان علی علیه السلام نقل

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۶

کرده‌اند همگی دارای یک سند هستند. همه این روایات را زهری از پسران محمّد بن حنفیه و او نیز به نقل از پدرش روایت کرده است.

از سوی دیگر حسن بن محمّد از سلمهٔ بن اکوع و جابر بن عبداللّٰه انصاری نقل کرده که پیامبر خدا صلی اللّٰه علیه وآله نزد ما آمد و به ما اجازه ازدواج موقّت با زنان را داد.

این روایت دلالت دارد که این دو فرزند محمّد حنفیه به جواز ازدواج موقّت باور داشتند؛ چرا که معقول نیست فردی از دو تن از صحابه رسول خدا صلی اللّٰه علیه وآله حلال بودن ازدواج موقّت را نقل کند، اما خبر نسخ این حکم را از آنان نقل نکند.

هم‌چنین معقول نیست که روایت حلال بودن ازدواج موقّت را نقل کند، اما از نسخ آن توسط رسول خدا صلی اللّٰه علیه وآله آگاه نشده باشد.

بنابراین، با چشم پوشی از دلالت روایت فوق و از آن چه در شرح حال عبداللّٰه و حسن، فرزندان محمّد بن حنفیه آورده‌اند و هم‌چنین با چشم پوشی از تناقض و تعارض میان این روایات نسبت داده شده به حضرت علی علیه السلام باید توجّه داشت که محور

راویان این احادیث فردی به نام زهری است. به همین دلیل شایسته است با شرح حال زهری آشنا شویم.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۷

زهری راوی دروغین و نگاهی به شرح حال او ... ص: ۸۷

اینک گزیده‌ای از شرح حال زهری که راوی اصلی احادیث متناقض و متعارض درباره حرام بودن ازدواج موقّت از حضرت علی علیه السلام است، می‌آوریم:

۱. زهری از معروف‌ترین افرادی بود که با امیر مؤمنان علی علیه السلام ساز مخالفت می‌زد. وی با عروهٔ بن زبیر هم‌نشین می‌شد و از حضرت علی علیه السلام بدگویی می‌کردند.

۲. او از عمر بن سعد بن ابی وقاص، قاتل امام حسین علیه السلام روایت نقل می‌کرد.

۳. او از دست نشانده‌ها و مزدوران امویان بود. دانشمندان برجسته به این دلیل بر او خرده گرفته و او را نکوهش کرده‌اند.

۴. امام یحیی بن معین به هنگام مقایسه زهری با اعمش به شخصیت وی خدشه وارد می‌کند.

۵. امام علی بن الحسین زین العابدین علیه السلام با نوشتن نامه‌ای او را به خاطر حضور در دربار ستمکاران نکوهش و سرزنش می‌کند. اما این پندها در او کارساز نبود. «۱»

---

(۱). برای آگاهی بیشتر در این زمینه ر. ک: چگونگی نماز ابوبکر به جای رسول خدا صلی اللّه علیه وآله: ص ۶۱- ۶۶ از سلسله پژوهش‌های اعتقادی، از همین نگارنده.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۸

نتیجه بحث در ازدواج موقّت ... ص: ۸۸

اکنون نتیجه این بحث را در چند بند خلاصه می‌کنیم:

۱. طبق قرآن، سنّت و اجماع، ازدواج موقّت یکی از احکام ضروری اسلام بوده و مسلمانان در سخن و عمل بر این عقیده بوده‌اند.

۲. عمر بن خطّاب پس از گذشت پاسی از خلافت خود آن را حرام کرد.

۳. اهل سنّت پس از اعتراف به این دو مسئله به اختلاف افتاده و برای توجیه کار عمر، سرگردان شدند.

برخی گفتند: حرام شدن ازدواج موقّت، از سوی پیامبر صلی اللّه علیه وآله صورت پذیرفته است و به جز عمر هیچ کس از این مسئله آگاه نشده است. این مسئله باطل و نادرست است.

برخی دیگر گفتند: حرام شدن ازدواج موقّت از جانب خود عمر بود. اما باید از حکم وی پیروی کرد؛ چرا که پیامبر صلی اللّه علیه وآله فرموده‌اند: «از سنّت من و سنّت خلفای راشدین پیروی کنید».

ما درباره این روایت به طور جداگانه بحث کرده‌ایم و باطل بودن آن را به اثبات رسانده‌ایم. «۱»

---

(۱). برای آگاهی بیشتر ر. ک: سنّت پیامبر یا سنّت خلفا؟! شماره ۲۳ از سلسله پژوهش‌های اعتقادی، از همین نگارنده.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۸۹

برخی نیز گفتند: شخص پیامبر صلی اللّه علیه وآله ازدواج موقّت را حرام نموده‌اند.

پیروان این دیدگاه در تعیین زمان و مکان این مسئله دچار اختلاف شده‌اند و به پاره‌ای از احادیث استناد کرده‌اند که همه این

احادیث ساختگی هستند.

۴. حلال بودن ازدواج موقّت به عنوان یکی از احکام اسلام و ساختگی بودن احادیث نقل شده از پیامبر صلی اللَّه علیه وآله درباره حرمت آن روشن شد.

با توجه به این مسئله و نیز با روشن شدن نادرستی روایت نسبت داده شده به پیامبر خدا صلی اللَّه علیه وآله که دلالت بر لزوم پیروی از سنّت عمر دارد، «۱» به این نتیجه می‌رسیم که حرام شدن ازدواج موقّت از سوی عمر چیزی جز بدعت نیست؛ امری که رسول گرامی صلی اللَّه علیه وآله از آن نهی کرده‌اند و فرموده‌اند:

إيّاكم ومحدثات الامور؛...

از امور نوپیدا و بدعت‌گذاری‌ها بپرهیزید.

---

(۱). برای آگاهی بیشتر از این روایت ر. ک: حدیث اقتدا به شیخین در ترازوی نقد، شماره ۸ ازسلسله پژوهش‌های اعتقادی، از همین نگارنده.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۹۰

آن چه در این نوشتار آمده بر پایه پژوهش و بررسی کوتاه پیرامون احادیث، دیدگاه‌ها و اقوال مطرح شده درباره حکم دو متعه (یعنی متعه حج و ازدواج موقّت) بود. هر چند این موضوع ابعاد گوناگون دیگری دارد که پژوهش‌گران فقیه و متکلم در کتاب‌های خود به تفصیل بررسی کرده‌اند.

از خداوند منّان خواستاریم که ما را در یافتن حق و پیروی از آن یاری نماید و تلاش‌های ما را به درگاه خویش خالص گرداند. هم‌چنین از خدا می‌خواهیم ما را با حضرت محمّد صلی اللَّه علیه وآله و خاندان پاک و پیروان حقیقی‌اش محشور فرماید، به راستی که او مهربان و بخشایش‌گر است.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۹۱

کتابنامه ... ص: ۹۱

۱. قرآن کریم.

الف

۲. أحكام القرآن: ابن العربی مالکی، دار الكتب علميّه، بيروت، لبنان، سال ۱۴۱۶.

۳. إرشاد السارى: احمد بن محمّد بن ابو بكر قسطلانى، دار احياء التراث العربى، بيروت.

۴. الإستيعاب فى معرفة الأصحاب: ابن عبدالبرّ، دار الكتب علميّه، بيروت، لبنان، چاپ يكم، سال ۱۴۱۵.

۵. الإصابه فى تمييز الصحابه: ابن حجر عسقلانى، دار الكتب علميّه، بيروت، لبنان، چاپ يكم، سال ۱۴۱۵.

ب

۶. بداية المجتهد: محمّد بن احمد بن محمّد بن احمد بن رشد قرطبى اندلسى، دار الفكر، بيروت، لبنان.

۷. البداية والنهايه (تاريخ ابن كثير): حافظ ابى الفداء اسماعيل بن كثير دمشقى، دار احياء التراث العربى، بيروت، لبنان، چاپ يكم، سال ۱۴۰۸.

ت

۸. تاج العروس: زبيدى، دار مكتبة الحياة، بيروت، لبنان.

۹. تاریخ الخلفاء: جلال الدین سیوطی، منشورات شریف رضی، قم، ایران، چاپ یکم، سال ۱۴۱۱.
۱۰. تاریخ طبری (تاریخ الامم والملوک): ابوجعفر محمّد بن جریر طبری، مؤسسه اعلمی، بیروت، لبنان.
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۹۲
۱۱. تذکرهٔ الحفّاظ: ذهبی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، لبنان.
۱۲. تفسیر ابن کثیر (تفسیر القرآن العظیم): ابن کثیر، دار المعرفه، بیروت، چاپ سوم، سال ۱۴۰۹.
۱۳. التفسیر الکبیر: فخر رازی، دار الفکر، بیروت، لبنان، سال ۱۴۱۵ و دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ سوم.
۱۴. تفسیر طبری (جامع البیان فی تفسیر القرآن): محمّد بن جریر طبری، دارالمعرفه، بیروت، سال ۱۴۱۲.
۱۵. تفسیر فخر رازی (تفسیر الکبیر): امام فخر رازی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، چاپ سوم.
۱۶. تفسیر قُرْطُبی (الجامع لاحکام القرآن): محمّد بن احمد انصاری قرطبی، دار احیاء التراث العربی، افست از چاپ دوم.
۱۷. التمهید لما فی الموطّأ من المعانی والأسانید: ابن عبدالبر قرطبی، دار الفاروق الحدیثه، قاهره، مصر، چاپ یکم، سال ۱۴۲۰.
۱۸. تهذیب التهذیب: ابن حجر عسقلانی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ یکم، سال ۱۴۱۵.

چ

۱۹. چگونگی نماز ابوبکر به جای رسول خدا: سید علی حسینی میلانی، مرکز حقایق اسلامی، قم، چاپ یکم، سال ۱۳۸۷ ش.

د

۲۰. الدرّ المنثور فی التفسیر بالمأثور: جلال الدین سیوطی، دار الکتب علمیّه، بیروت، چاپ یکم، سال ۱۴۲۱.
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۹۳
ز

۲۱. زاد المعاد فی هدی خیر العباد: ابن قیم جوزی، مؤسسه الرساله، بیروت، سال ۱۴۰۸.

س

۲۲. سنّت پیامبر یا سنّت خلفا؟!: سید علی حسینی میلانی، مرکز حقایق اسلامی، چاپ یکم، سال ۱۳۸۹ ش.
۲۳. سنن ابی داوود: ابی داوود، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ یکم، سال ۱۴۱۶.
۲۴. السنن الکبری: احمد بن حسین بیهقی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ دوم، سال ۱۴۱۴.
۲۵. السنن الکبری: احمد بن شعیب نسائی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، سال ۱۴۱۱.
۲۶. سنن تِرمذی: محمّد بن عیسی بن سوره تِرمذی، دار الفکر، بیروت، لبنان، چاپ دوم، سال ۱۴۰۳.

ش

۲۷. شرح التجرید: ملّا علی قوشجی اشعری.
۲۸. شرح معانی الآثار: احمد بن محمّد بن سلمهٔ بن عبدالملک ازدی طحاوی حنفی.

ص

۲۹. صحیح بُخاری: محمّد بن اسماعیل بُخاری، دار ابن کثیر، دمشق، بیروت، یمامه، چاپ پنجم، سال ۱۴۱۴ و دار الفکر، بیروت، سال ۱۴۰۱.
سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۹۴
۳۰. صحیح مُسلم: مُسلم بن حجّاج نیشابوری، مؤسسه عز الدین و دار الفکر، بیروت، لبنان، چاپ یکم، سال ۱۴۰۷.

ط

۳۱. طبقات الحفّاظ: جلال الدین سیوطی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ دوم، سال ۱۴۱۴.

ع

۳۲. عمدهٔ القاری فی شرح البُخاری: بدر الدین عینی، دار الفکر، و دار احیاء التراث العربی، بیروت، لبنان.

ف

۳۳. فتح الباری فی شرح صحیح البُخاری: ابن حجر عسقلانی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ یکم، سال ۱۴۱۰.

ک

۳۴. الکشاف: جاراللّه محمود بن عمر زمخشری، دار الکتب علمیّه، بیروت، چاپ یکم، سال ۱۴۱۵.

۳۵. کنز العُمّال: علاء الدین علی متّقی هندی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ یکم، سال ۱۴۱۹.

م

۳۶. المبسوط فی الفقه الحنفیه: شمس الدین سرخسی، دار المعرفه، بیروت، سال ۱۴۰۶.

۳۷. مجمع الزوائد ومنبع الفوائد: نورالدین علی بن ابی‌بکر هیثمی، دار الفکر، بیروت، لبنان، سال ۱۴۱۲.

۳۸. المحلّی: ابومحمّد ابن حزم ظاهری اندلسی، دار الفکر، بیروت، لبنان.

سلسله پژوهش های اعتقادی، تحریم‌دوحکم‌حلال، ص: ۹۵

۳۹. مسند احمد: احمد بن حنبل شیبانی، دار احیاء التراث العربی و دار صادر، بیروت، لبنان، چاپ سوم، سال ۱۴۱۵.

۴۰. المصنف: عبدالرزاق صنعانی، مکتب الإسلامی، بیروت، لبنان، سال ۱۴۰۳.

۴۱. المغنی: ابومحمّد عبداللّه بن احمد بن محمّد ابن قدامه، دار الکتاب العربی، بیروت، لبنان.

۴۲. منهاج السنّه النبویّه: ابن تیمیّه حرّانی، مکتبهٔ ابن تیمیّه، قاهره، مصر، چاپ دوم، سال ۱۴۰۹.

۴۳. المنهاج فی شرح صحیح مُسلم بن حَجّاج: یوسف بن عبدالرحمان مزی.

۴۴. المنهاج: یحیی بن شرف دمشقی شافعی نَوَوی، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان، چاپ یکم، سال ۱۴۱۵.

۴۵. الموطأ: مالک بن انس، دار احیاء التراث العربی، بیروت، لبنان، سال ۱۴۰۶. ۴۶. النهایهٔ فی غریب الحدیث: ابن اثیر جزری، دار الکتب علمیّه، بیروت، لبنان سال ۱۴۱۸.

۴۷. وفیات الأعیان: شمس الدین احمد بن محمّد بن خَلّکان، دار صادر، بیروت، لبنان.

درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن

خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق

روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : -۶۲۱-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۱۸۰-IR۹۰ ۵۳-۶۰۹۰به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج – به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

قائمیه
اصفهان
مرکز تحقیقات رایانه‌ای
www
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹